

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék

Szakrális tér: A székesfehérvári romkert öröksége tájépítész szemmel

Konzulens: Dr. Sárospataki Máté

Belső Bíráló: Dr. Geccséné Dr. Tar Imola Csilla

Külső Bíráló: Bagdiné Fekete Orsolya

Tanszékvezető: Dr. Sárospataki Máté

Borbás András
Kertépítő specializáció

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
BEVEZETÉS.....	2
VIZSGÁLAT.....	2
1. FOGALMI KÖRÜLÍRÁS: A SZAKRÁLIS TÉR ÉRTELMEZÉSE.....	2
1.1 A szakrális tér három magyarázata.....	2
1.2. Szakralis tér tájépítészeti értelmezése	3
2. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS.....	5
2.1 Székesfehérvár az államalapítástól az 1601-es katasztrófáig.....	5
2.2. Városszövet változás analízis a 17. századtól 1936-ig.....	11
3. A ROMKERT TERVEZÉSI FOLYAMATAI.....	15
3.1. Az 1937-es építkezés - Lővei Pál nyomán	15
3.2. Az 1995-ös Nemzeti Emlékhely program - Oltai Péter nyomán.....	18
4. JELENLEGI ÁLLAPOT FELTÁRÁSA, ELEMZÉSE.....	20
4.1 Romkert jelenlegi állapotának leírása, bemutatása.....	21
4.2 Romkert és környezete viszonyrendszerének leírása, elemzése.....	27
4.3 Zöldfelületek- burkolt felületek leírása	30
4.4 Romkert konfliktusainak feltárása.....	31
4.5 Kérdőív kiértékelése.....	35
5. KITEKINTÉS.....	37
5.1 Koronázó helyek más országokban	37
5.2 Rekonstruálás fokozatainak számbavétele	38
5.3 A rekonstruálás fokozatainak megismerése példákon keresztül	40
6. EREDMÉNYEK, JAVASLATOK.....	43
6.1 A romkert helyzetének összefoglalása	43
6.2 A romkert szakralitásának összefoglalása.....	44
6.3 A romkert négy járható fejlesztési iránya.....	45
6.4. Konklúzió levonása	49
ÖSSZEGZÉS.....	50
Nyomtatott irodalmi források:.....	52
Ábrajegyzék:	54
Mellékletek.....	57

BEVEZETÉS

A Fejér vármegye központjában található, annak székhelyéül szolgáló Székesfehérvárt sok magyar ember ismeri királyok városa és koronázó város néven. Nem mindenki tudja azonban, hogy ez a cím fehérváron belül pontosan melyik épület jelenlétéből is adódik. A királyok koronázásául, és temetkezéséül szolgáló *Szűz Mária tiszteletére felszentelt bazilika* ugyanis a történelem viharában elpusztult. A szakdolgozat *vizsgálati helyszínéül szolgáló romkert* (1. melléklet) az ezen koronázó bazilika romjainak, a belvárosban elhelyezkedő szabadtéri helyzetű területe. Vizsgálatunk ebből kifolyólag a *romkertre, mint városi szabadtérre tekint*, mely a tájépítészeti hatáskör részét képezi. A szakdolgozat további relevanciája a városigazgatás által 2022 februárjában hangot kapott területet érintő fejlesztési vágyaiban rejlik. Az ekkor ismerttetett fejlesztési elképzelések a 2031/2038-as emlékévekre tervezett nemzeti emlékhely fejlesztési programra kerültek kitűzésre, melynek célja a volt koronázó bazilika területének "a Kárpát-medence méltó szakrális központjává" emelése. (INT-01) A fejlesztés elképzelése nem újkeletű, számos javaslat érkezett már korábban is a romkert rendezésére. Ezek azonban eddig mind elvetésre kerültek, a jelen fejleményei, és a városigazgatás elképzelési viszont ismét aktuálissá teszik a romkert jövőjének kérdéskörét. A szakdolgozat célja a romkert alapos *tájépítészeti vizsgálatán túl, a tájépítész látásmód képviselőjének elővezetése*, hogy egy történelmileg kiemelt fontosságú szabadtérrel kapcsolatos szakmai diskurzusban, ne kizárólag az eddig is képviselt régészeti, építészeti és műemlékvédelmi szempontok, hanem a tájépítészeti is teljesüljenek. Ha a romkertről, mint szakrális központról kívánunk gondolkodni, fontos először a szakrális tér fogalmának megértése, körülírása, így az első fejezetben a fogalmak tisztázása, értelmezése kerül terítékre.

VIZSGÁLAT

1. FOGALMI KÖRÜLÍRÁS: A SZAKRÁLIS TÉR ÉRTELMEZÉSE

1.1 A szakrális tér három magyarázata

A szakrális szó jelentése gyakorlatilag annyi, hogy szent, (Tótfalusi, 1996) így ha szakrális térről beszélünk, egy szent térről van szó, egy olyan helyről ahol egy bizonyos szentég az emberek számára megnyilvánul.

Dobai Attila szerint a szakrális tér magából a konkrét helyből és a hozzá tartozó aktivitástérből áll. „*A szakrális tér olyan része a térnek, ahol a szent megnyilvánulása végbemegy, ennek megtapasztalása érdekében jól definiálható értékrendekkel rendelkező csoportok (egyedül vagy többen) ezeket a helyeket időről időre felkeresik különböző rítusok végzése céljából, azért, hogy felvegyék a kapcsolatot a transzcendenssel és esetenként egymással.*” (Dobai, 2021) Ez a definíció tehát a szentség megnyilvánulásához köthető aktivitásra koncentrál.

Magát szentség érzetét Rudolf Otto írta le, aki *mysterium tremendum* (vagyis a félelmet keltő misztérium jelenlétének érzetével) valamint a *mysterium fascination* (a tisztelettel, és csodálattal vegyített érzet) szavakkal írta le a szentség megnyilvánulását. (Otto, 2001) Ezt az érzést az emberből a szentség ember számára történő feltárása, megnyilvánulása hozza elő, mely gyakorlatilag létrehozza a szakrális-szent teret, valamint a szakrális élményt.

Eliade ezt a gondolatot továbbvive a szent teret a szent és a profán kettősségében ragadta meg, magára a szentség megnyilvánulására ad magyarázatot. Magyarázata szerint a szent tér a profántól elválik, többlettartammal rendelkezik, melyek érzelmi és szellemi töltettel rendelkeznek. Emiatt a szent tér a profán ellentétéként értelmezhető. (Eliade, 2019) Ez a definíció azért is érdekes számunkra, mert következik belőle a szakrális helyek fontossága, miszerint ha minden tér profán lenne egyik tér sem lenne fontos, azonban vannak „fontos” helyek, melyek megtörik a tér homogenitását. Az ilyen megtört helyeken a tér „axis mundiként” jelenik meg, vagyis gátat teremt a transzcendenssel, elválik a profántól. (Eliade, 2019)

1.2. Szakrális tér tájépítészeti értelmezése

A szakdolgozat ezen fejezete Eliade értelmezésében fog egy kicsit mélyebben elmerülni. A teljesen profán tér, vagy a teljesen profán ember számára bármely tér teljesen homogén, azonban valójában se az egyik se a másik nem létezik: Nincs teljesen profán tér, és nincs teljesen profán ember. (Eliade, 2019) Ebből következik hogy minden ember észlel a térben egy szellemi törést, heterogenitást, minden térnek van szelleme. (*genius locija*) A hely szelleme egy sokrétűen vizsgált kifejezés. Bánk József püspök szavait idézve a hely szelleme „*azt a sajátos szellemiséget, légkört jelenti, amelyet egy-egy nevezetes hely sugároz magából*”, (Bánk, 2004) míg Bakos Ferenc is úgy határozta meg az Idegen szavak és kifejezések kéziszótárában, mint egy bizonyos helyen uralkodó, abból kisugárzó szellem. (Bakos, 1994) Szentként lehetne ugyan értelmezni ezt a szellemet, hiszen a szó eredeti római katolikus használatában nem is volt elválasztva a szakralitástól (Jankó, 2002) azonban a deszakralizált világban és életünkben egy

hely szellemét ritkán kapcsoljuk össze a szakralitással, főleg hogy az ember által alkotott világban szinte gyakrabban találkozhatunk negatív szellemmel, mint pozitív szellemmel, és ezt a negatív szellemet nehezen kapcsolhatnánk össze bármely szentséggel.

A szakrális terek esetében a hely szellemének legmeghatározóbb komponense viszont nem negatív emberi tényező, hanem magának a szentségnek a megnyilvánulása. Ez adja a szakrális tér legáltalánosabb értelmezését. A szent megnyilvánulása mellett azonban általában "profán" hatások is nyomást gyakorolnak a szent térre, különösen a szabadterek esetében. A szentség megnyilvánulása elkülöníti a szent teret a profán tértől tartalmilag, szellemi törést éreztetve, azonban magának a hely szellemére, kisugárzására a profán tér kézzel fogható, vizsgálható tulajdonságai is hatnak. (Dobai, 2021) Szakmailag tehát azt a szakrális teret tekinthetjük „effektív” szent térnek, ahol a szent és a profán egyensúlyban van, a szentség megnyilvánulását szolgálja ki a profánnak tetsző fizikai környezet is. (Jankó, 2002) A probléma akkor keletkezhet, ha a profán környezet nem támasztja alá a szakrális többletjelentést, szelleme nem azt szolgálja ki. (Ld. 6.2.)

A szakrális tér tájépitészeti értelmezésének összefoglalásaként tehát: A szent megnyilvánulása a hely szellemén keresztül történik, mint egy szubjektív élmény, egy helyhez köthető érzést jelent, de ez az érzés az objektív istenség/szentség létének, jelenlétének, vallástételének vagy szimbólumának észlelése - hiszen ahogy Eliade-nál is olvashatjuk „*a jel, amelyben vallásos jelentőség lakozik, abszolútumot hordoz.*” - (Eliade, 2019) Egy helyet a vallásos emberek, közösségek avatnak szentté, sok esetben ezáltal megy végbe a hierophánia (szentség megnyilvánulása), az emberek szívében, vagy az által. Ezt a tényt el kell fogadnunk, hiszen nem minden tér fedi fel az objektív szent mivoltát a vizsgálódó ember számára. Sokszor egy helyet az emberek hite, vallásos érzete emel szentté, mely esetben a szent gyakorlati megnyilvánulása maga a hívó emberek hite, érzései. Ez a hit, ez a közösség, és emberekben uralkodó érzet értelmezhető tehát tájépitész szemmel a hely szellemének kézzel fogható összetevőjeként, a szakralitás objektív mivoltjaként. ***Egy hely szakralitása tehát a tájépitészeti vizsgálat során az emberi közösségekben keresendő.***

A szakdolgozat vizsgálati helyszíne, Székesfehérvár esetében az emberek szívében létező, helyhez köthető szakrális többlettartam a bazilika pusztulása, majd a királyság felszámolása után elveszett. A romkert emlékezik erre a szentségre, jelentésre, de maga a szentég már nem él. Ami él, és a hely szellemét adja az maga a történelem, és emlékezés, és ezeknek is kérdéses jelen állapotban a helyből való kisugárzása, valamint az emberek ebben való részvétele. Az, hogy mi tehát a romkert esetében a szentség megnyilvánulása, miképp értelmezhető szakrális térként, egy nehezen megválaszolható kérdés, de a szakdolgozat egyik célja, hogy megtalálja

erre a választ. (Ld. 6.2) Az világos, hogy a romkert szakralitásának magjait a múltban kell keresni, annak ismeretében tisztább képet kaphatunk koronázási helyünk szakrális töltetéről.

2. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

2.1 Székesfehérvár az államalapítástól az 1601-es katasztrófaig

A dolgozat alapos történeti áttekintést javarészt a meglévő források felkutatása révén képes szolgáltatni. Ebben legjelentősebb forrásul szolgáló mű Fitz Jenő 1980-ban Székesfehérvárról írt összefoglaló műve, (Fitz, 1980) melyben számos korábban írt történelmi forrás feldolgozásra került. A szakdolgozat az egyszerűség kedvéért huzamosabb ideig Fitz Jenő munkájának nyomán építkezik, hiszen ezen összefoglaló mű a számunkra kellő részletezettséggel számol be Székesfehérvár és a koronázó bazilika történelmének ezer évéről. Az ebből fakadó méltányoló említés így Fitz Jenőnek szól.

A koronázó bazilika születése

Székesfehérvár a legtöbb városunktól eltérően, melyek egykori római városok helyére épültek, korábbi településektől teljesen függetlenül a már meglévő kereskedelmi útvonalak közvetlen közelségében jött létre. A város magját Géza fejedelem az utak találkozásától északra elhelyezkedő mocsaras terület egy szigetén kialakított lakhelye jelentette, mely köré költözött a fejedelem és kísérete egyaránt. Ugyanitt került kialakításra a sziget legmagasabb pontján egy görög stílusú négykaréjos templom is, (későbbi Szent Péter és Pál templom, majd Szent István bazilika) ahol a fejedelem örök nyugalomra lelt egy emberöltővel később. (Fitz, 1980) A város alapítása így Géza nevéhez fűzhető ugyan, de Székesfehérvár valódi központtá válását a fia, Szent István által alapított Szűz Mária tiszteletére emelt Bazilika létrejöttének köszönheti. (Csutiné et. al., 2021)

A Géza idejében a sziget dombján kialakult, állami feladatokat ellátó fejedelmi székhely (majd vár) lábánál kezdték meg a Bazilika építését. A terület a várhoz közel, de annál kicsit mélyebben helyezkedett el. Előtte nyílt síkterület terült el, melyen hamar létrejött a vásártér, melyre a templom nyugati homlokzata tekintett, és a történelem során nem egyszer az ország központját jelentette. (Fitz, 1980)

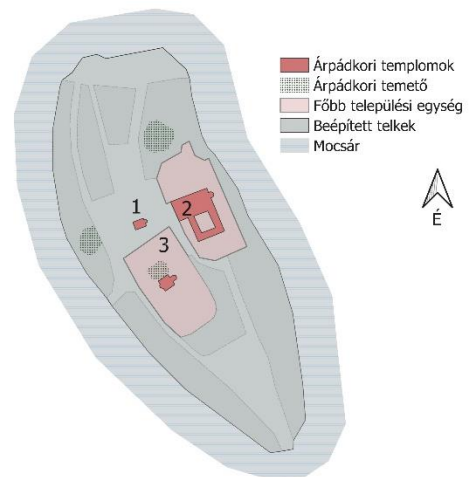
István szándéka a Bazilikával nem püspökség alapítása volt, hanem társaskáptalané, melyet különleges kiváltságokkal ajándékozott meg. A Bazilikát a magyar királyok koronázó,

és temetkező templomának szánta, a magyar királyok „házikápolnájaként”, mely szerepét egészen a 16. századig be is tudta tölteni. (Dercsényi, 1943)

A Bazilika első leírása Szent István legendájából ismert: „*Szent István csodálatos művü híres és hatalmas bazilikát emelt a Szent Szűz tiszteletére, kórusának falát mozaikkal, padozatát pedig márványlapokkal ékesítette.*” A legendában magasztalt templom építésére, feltehetőleg valamikor 1004 és 1038 között került sor. A templom első állapotában már három hajós, 16 pilléres templom lehetett. A főhajó keleti irányba tekintő félköríves apszissal zárult, (2. ábra, 1-es szám) a bazilika előtt pedig átrium állhatott. Ekkori hosszát 61 méterre, szélességét 32,5 méterre becsülik (Dercsényi, 1943)

Székesfehérvár az Árpádkorban

A Bazilika mellett kialakításra kerültek számos melléképületek, melyek a prépostság épületegyüttesét képezték. Ezekben az épületekben őrizték az ország levéltárát és kincstárát, beleértve a koronázási szent felszereléseket is. (Fitz, 1980) A prépostság épületegyüttese a belváros nagy részét képezte. A várral együtt itt épültek fel a város első kőépületei, és ez a két „sziget” képezte a város legkorábbi települési egységét. (Csutiné et. al., 2021) A korabeli fehérvár településszövege a palánkkal és árokkal erősített, kisebb dombon elhelyezkedő

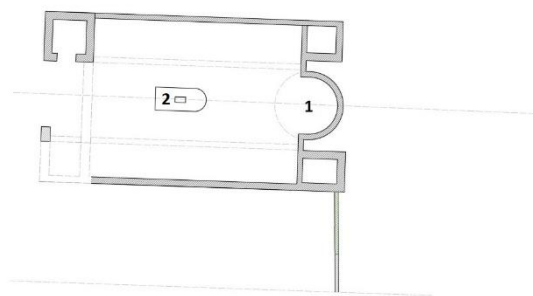
1. ábra: Az Árpád-kori települési szerkezet
Saját szerkesztés, forrás: MEK (INT-02)

kőtemplommal ellátott várból, az előtte északra elterülő vásártérből, ahol a kereskedelmi útvonalak keresztezték egymás, valamint a vásárteret keletről határoló királyi magánkápolnából (bazilikából), és melléképületeiből állhatott. (Lenner, 2022) Ez a három települési egység, középpontban a főtérrrel határozott térbeli, és szellemi struktúrát adott a városnak: A főtéren állva (1. ábra, 1-es szám) szemből a Bazilika vertikális homlokzatát, (1. ábra, 2-es szám) míg jobbról a királyi várat (1. ábra, 3-as szám) láthatta az ember. Erősen központi szerepben volt így a főtér, hiszen körbeölelte a Bazilika által képviselt Isteni jelenlét, valamint a királyi vár és palota által képviselt állami jelenlét, összehozva a kettőt egy szimbólikus, és strukturális központban.

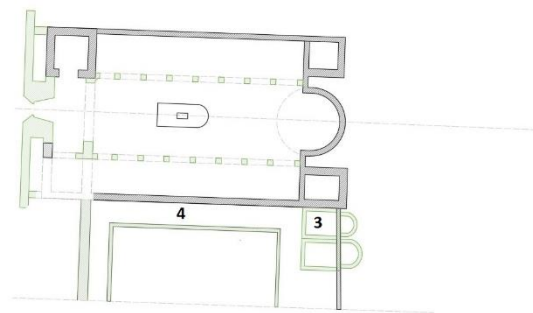
Ez a hely lett tehát az államalapítás után az ország szakrális központja: koronázóváros, és királyaink temetkezőhelye. Az Árpádkorban kialakult rend szerint az ország felett csak az esetben uralkodhat a király törvényesen, ha fejére kizárólag a székesfehérvári bazilikában,

kizárólag az Esztergomi érsek helyezi a koronát. (A koronát mely kizárólag csak Szent István Szent Koronája lehetett) Ezt egyetlen uralkodó sem hagyhatta figyelmen kívül uralkodásának törvényességének kockáztatása nélkül. A koronázás mellett a királyi család számos tagjának, köztük változó trendben királyaink temetkezési helye, állandó érvénnyel esküvőiknek, ünnepeiknek, valamint számos országgyűlésnek színhelye, ezenfelül a koronázási felszentelt eszközök őrzési helye, mind a Nagyboldogasszony Bazilika volt. (Csutiné et. al., 2021) Ebből a – a Bazilikának köszönhető - kiemelt fontosságú szerepből következően Székesfehérvár hatás, valamint szerepkörét tekintve az ország legelső városának tekinthető, - Esztergommal együtt - mely fénykorát az árpádkor viharos évszázadaiban élte. (Lenner, 2022)

László király idejére (1077-1095) már erősen áthatotta a várost Szent István tiszteletének szelleme. Az ő uralkodása alatt került István végleges (valójában a 16. századig tartó) helyére, a trón mellett kialakított kriptába. (2. ábra, 2-es szám) István után csak Kálmán király választotta következőnek temetkezési helyéül Székesfehérvárt, a király a Bazilika déli oldalán kialakított, romjaiban ma is látható mellékkápolnában nyert örök nyugalmat. (3. ábra, 3-as szám) (Fitz, 1980) További bővítések is történtek ez időben: Szintén a déli oldalhoz kerengőt, és monostort, (3. ábra, 4-es szám) míg az észak-keleti oldalhoz további mellékkápolnákat csatoltak. (Csutiné et. al., 2021) Árpádkori királyaink közül Kálmánon kívül a Bazilika márvány padlója alá temették Álmos herceget, II. Bélát, II. Gézát, II. Lászlót, talán I. Istvánt és végül III. Bélát is.

2. ábra: A koronázó bazilika a 11. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03

3. ábra: A koronázó bazilika a 13. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03

A 12. században nem csak a Bazilika, hanem környezete is jelentős fejlődésen ment keresztül. A város egyre jobban egy urbanizálódó település képét mutatta, számos plébániatemplom, valamint világi épület épült ezidőben, mind a prépostság, a centrum közelében. Már ekkor kialakulhatott az a későbbi térképen is látható, (7. ábra) vizesárokkal és fallal körülvett utcahálózat, amely a sok évszázad elteltével is alig változott, és gyakorlatilag

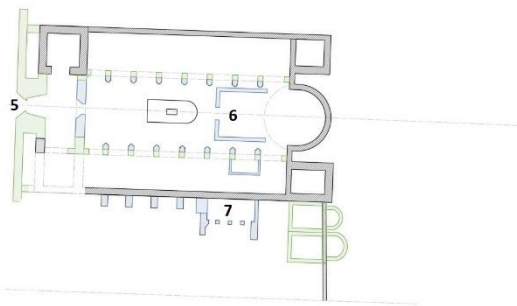
ma is a belváros utcaszövetét jelenti. (Csutiné et. al., 2021) Számos országos jelentőségű eseménynek szolgáltató helyszínt a város, köztük az aranybulla kihirdetésének. Nem csak országos, de nemzetközi súlya is egyre nőtt Székesfehérvárnak. A Szentföldre vezető zarándokútnak egy fontos állomása volt Fehérvár, valamint kereszteshadak, és szerzetesrendek lakhelyeül is szolgáltak a vár körüli szigetek, mely tovább emelte a város szakrális súlyát. A nagy tömegeket megmozgató királyi események, az élénk szakrális, és kereskedelmi élet egy nyüzsgő középkori várossá emelték Székesfehérvárt, központban a Koronázó Bazilikával. (Fitz, 1980) A Bazilika első pusztulása is az Árpádkor idejéből ismert: *„A tatár támadáskor, IV. László zűrzavaros uralma idején, a város nagy része a bazilikával és a századok óta sértetlenül őrzött királyi levéltárral együtt porrá égett. A bazilika pusztulása azonban a források bizonykodása ellenére nem lehetett teljes, mert négy évvel később, 1290 júliusában ősi szokás szerint itt tették a koronát az utolsó Árpád-házi király fejére.”* (Fitz, 1980)

Székesfehérvár az Anjou-korban

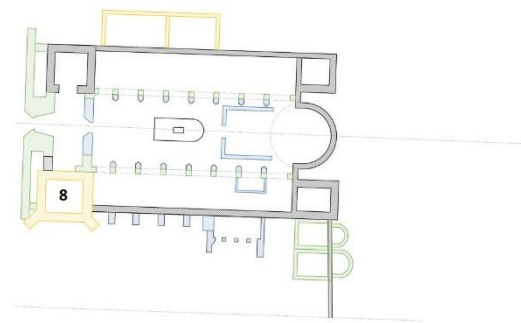
Az Árpád-kor vége felé a királyi udvar egyre gyakrabban más városokba költözött Székesfehérvár helyett. Budán és Visegrádon már ezidőben elkezdődtek a királyi paloták építése, és egyre ritkábban volt Fehérvár a királyi ünnepek színhelye is. A város nemzetközi külkereskedelemben betöltött szerepe is romlott a szentföldre való zarándoklás balkáni háborúkból adódó nehézségei miatt. (Fitz, 1980) A 13. századtól Buda kezdett a monopol várossá lenni, másodrendű szerepbe taszítva Fehérvárt. (Lenner, 2022) Igazi szimbólikus szakrális szerepét azonban éppen ezt követően, az Anjouk hatalomra jutásával érte el a város. Az Anjou királyok ugyanis trónkövetelésük bebiztosításaként fontosnak tartották a koronázási formula betartását, (Esztergomi érsek, Székesfehérváron a Szent Koronát) valamint azt, hogy ott nyugodjanak, ahol az államalapító Szent István is nyugszik. Az Árpád házi királyok után így I. Károly, Nagy Lajos, Albert, Mátyás, II. Ulászló, II, Lajos, és Szapolyai János sírjait tartjuk számon a fehérvári Bazilikában. (Fitz, 1980)

A Kun László idejében (1262-1290) leégett Bazilika helyreállítására I. Károly uralkodása alatt (1308-1342) került sor. I. Károly a források szerint ólomlapokkal fedette le a Bazilika tetőzetét és nyugati homlokzata elé új építményt, egy gótikus árkádíveket emeltetett. (4. ábra, 5-ös szám) Valószínűleg be is boltoztatta a templomot, padlóját pedig vörösmárvánnyal burkolták, a kanonokok kórusa elé pedig egy árkádos homlokzatú szentélyrekesztőt építettek. (4. ábra, 6-os szám) (Csutiné et. al., 2021)

Ekkor kaphatta gótikus formáját, melyet a XVII. századi metszetek is megörökítettek. Fia Nagy Lajos is építkezett a Bazilikában. Az épület déli homlokzatának keleti részéhez csatolt Szent Katalin tiszteletére mellékkápolnát, mely a sírkápolnájaként funkcionált. (4. ábra, 7-es szám) (Fitz, 1980) Alapjai ma is megfigyelhetők. A 14. századtól főúri temetkezésre is volt példa a Bazilikában. Ozorai Pipó az akkor (1426-ban) düledező dél-keleti tornyot felújította. Az így létrejött pipó-torony a Bazilika legmagasabb tornya volt. (5. ábra, 8-as szám) Pipót, Zsigmond király lovagját a torony alatt kialakított kápolnában temették el halála után. (Fitz, 1980)

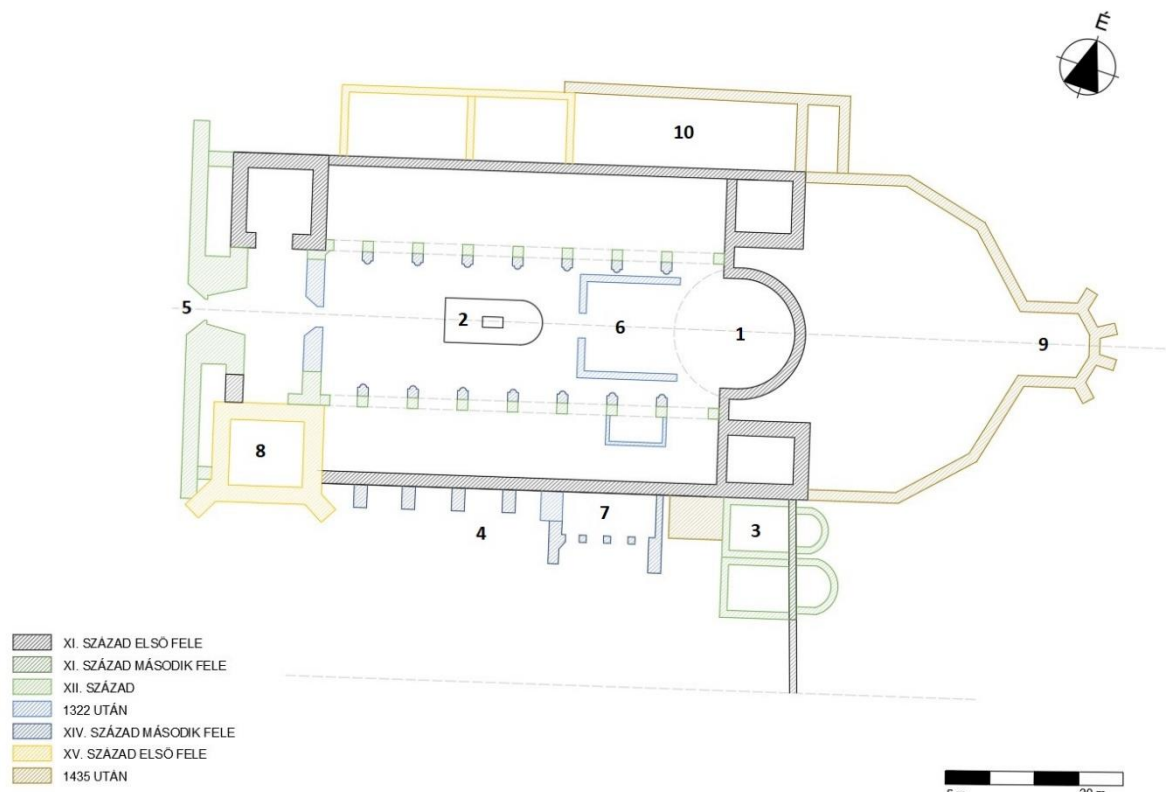

4. ábra: A koronázó bazilika a 14. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03

5. ábra: A koronázó bazilika a 15. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03

Az utolsó építkezési időszak a Bazilikában Mátyás Király ideje alatt történt. Az épületet keleti irányba jócskán bővítették, új apszisa körülbelül 30 méterrel keletebbre került a románkoritól. A templom ezen részén Mátyás és édesapja Hunyadi János gótikus stílusú sírkápolnája került kialakításra, melynek romjai még ma is láthatóak. (6. ábra, 9-es szám) (Fitz, 1980) A 15. század végén Kálmáncsehi Domonkos Szent Anna tiszteletére építtetett Kápolnát a Bazilika Észak-keleti oldalán. (6. ábra, 10-es szám) (Csutiné et. al., 2021) Mátyás halála után Habsburg Miksa csapatai feldúlták, kifosztották és fel is égették a Bazilikát, a nem régóta halott Mátyás király sírjával együtt. A Bazilika a sok kár ellenére a történelem folyamán meg tudta tartani a magyar államéletben privilegizált helyzetét. (Lenner, 2022) Ennek köszönhetően 1527-ben még itt koronázták meg Habsburg Ferdinándot, azonban ez volt az utolsó alkalom, hogy a Koronázó Bazilikában került királyunk fejére a Szent Korona. (Csutiné et. al., 2021) A város török kézre kerülésével a Bazilika, és környezetének kiemelt szakrális szerepe, és fontossága végérvényesen is véget ért.

6. ábra: A koronázó bazilika építési korszakai
 Forrás: Saját készítésű ábra Szabó Zoltán rajza alapján (INT-03)

Törökkor

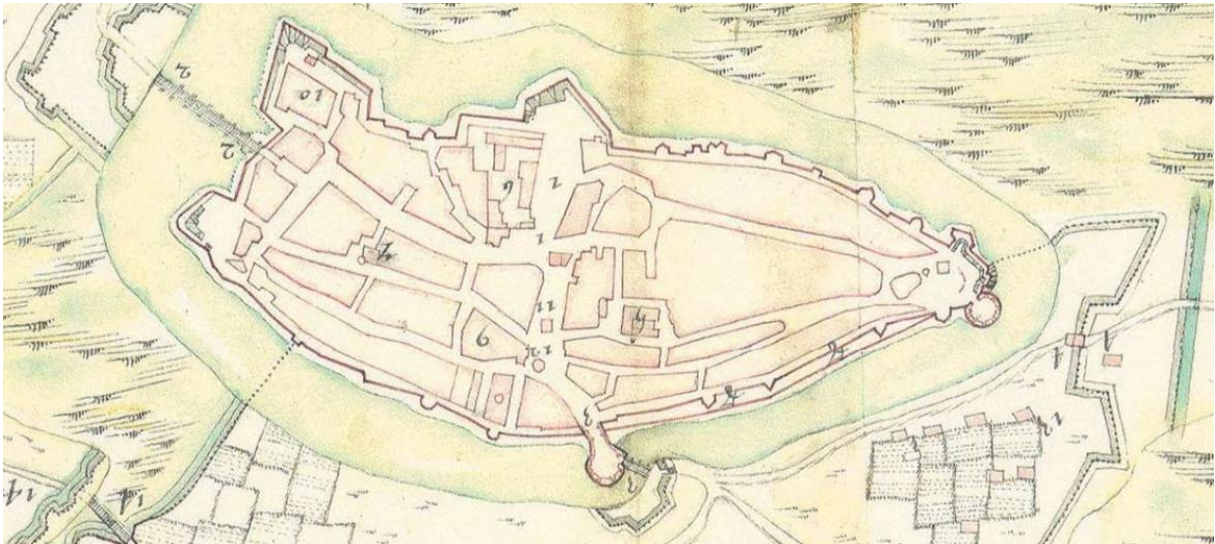
A várost először elérő török szandzsákbég azonnal kifosztotta a királysírokat, az addig szakrális központot jelentő Bazilikában pedig fegyverraktárat alakítottak ki. (Lenner, 2022) A város többi fennálló épületeit használatba vették, a templomokat muszlim imahellyé alakították át, a Bazilikában csak a Mátyás-kápolnát használták imahelynek. Egyéb részeit hagyták omladozni, a pipó-tornyot fegyver, és lőszerraktárnak használták, valamint szultáni rendelettel eltávolították az összes megmaradt királysír sírköveit. 1601-ben a Habsburg császár ostrom alá vette a várost. A törökök házról házra védekeztek, majd mikor végleg sarokba lettek szorítva begyűjtötték a pipó-toronyban tárolt lőszerket. A robbanás csak a tornyot, és környezetét pusztította el, azonban a robbanás által keletkezett tűz által leégett a Bazilika jelentős része, valamint a környező épületek, köztük a szomszédos dombon lévő királyi palota is. 1601-ben ugyan a császári erők kiűzték a törököket a városból, megtartani azonban nem tudták a várost, így 1602-ben ismét megvetették lábukat fehérvár belvárosában a törökök. (Fitz, 1980)

Az 1688-as végleges visszafoglalás nem járt nagy pusztítással, azonban a város így is elhanyagolt, romos állapotban élte meg a törökök elvonulását. (Csutiné et. al., 2021) A város középkori fényét és fontosságát teljesen elvesztve, elhanyagoltan és keleti hangulatú városként lépett át a 18. századba. (Fitz, 1980)

2.2. Városszövet változás analízis a 17. századtól 1936-ig

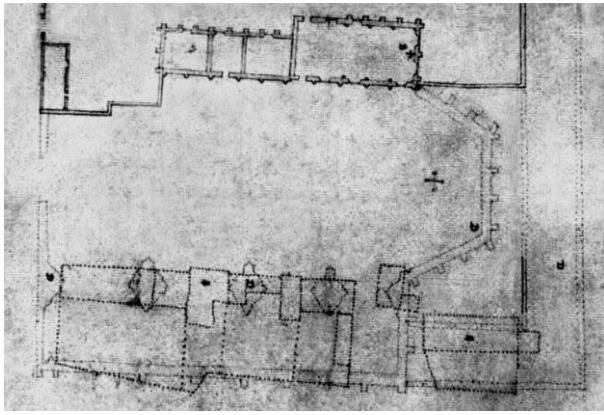
A Koronázó Bazilika maradványai

A törökök kivonulása egy düledező, és tűzkárokat szenvedett Székesfehérvárból történt. A város törökkori állapotában ugyan nem pusztult el, de olyan siralmas állapotban maradt meg, hogy a törökkorban még meglévő eredeti középkori város a következő évtizedekben teljesen eltűnt. (Fitz, 1980) A maréknyi megmaradt magyar lakosságtól eltekintve kiüresedett városba az osztrák helyőrség, az egyház, valamint vagyonosabb német ajkú lakosság költözött be. (Csutiné et. al., 2021) A beköltözött új, többnyire német lakosságot a magyar múlthoz semmi nem fűzte, így a város újjáépítésének számos történelmi fontosságú épület is áldozatul esett. A düledező házakat lebontották, új házaikat a meglévők alapanyagaiból húzták fel. Ez alól sajnos a Koronázó Bazilika sem jelentett kivételt, mely jócskán rendelkezett építőkövekkel.

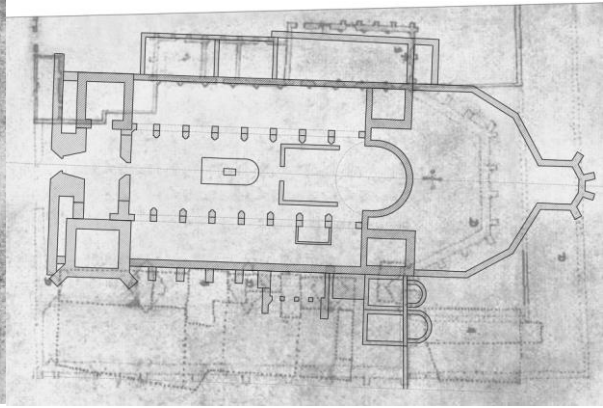

7. ábra: 1698-as váralaprajz; forrás: Hungaricana (INT-04)

A törökök elvonulásakor berskadt tetővel, és düledezett falakkal ugyan, de még állt a Bazilika, azonban a szükségest meghaladó szintű műemlékbontás hatására a törökkor utáni első évszázad elteltével már csak az új lakosság által használt épületrészek, vagyis főleg az oldalkápolnák maradtak meg ép állapotban. Az oldalkápolnákon kívül a város használatba vette a prépostság egyéb melléképületeit, az 1698-es várostérképen (7. ábra) a (fejjel lefelé 6-os számjelzéssel) megjelölt prépostság területe például fegyverraktárként van feltüntetve. (INT-04) A prépostság intézménye is itt üzemelt tovább a még megmaradt épületrészekben. 1700-ban Johann Felix Barnabeis prépost gondolkozott a még nagyjából meglévő Bazilika restaurálásáról, azonban erre sajnos nem került sor. (Fitz, 1980)

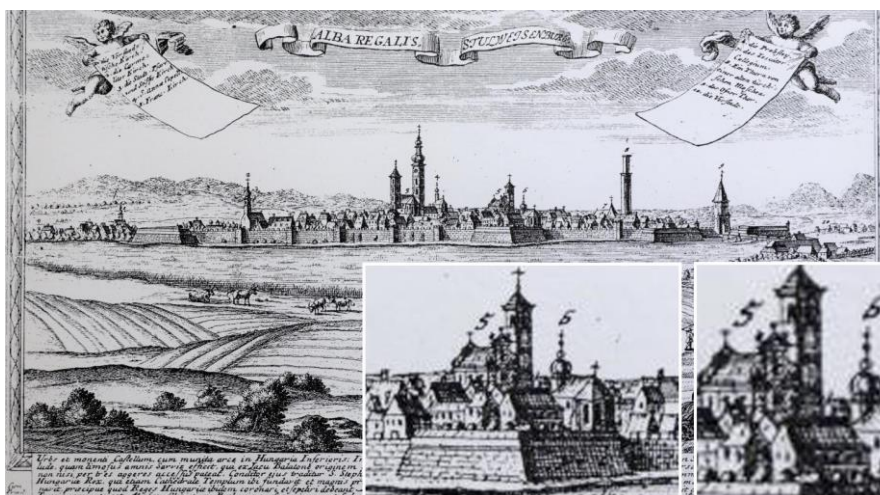

8. ábra: 1712-es prépostsági alaprajz
forrás: INT-05

9. ábra: A bazilika alaprajza a prépostságéra ráhelyezve,
saját szerkesztés

Az 1712-es prépostság épületegyüttesét ábrázoló alaprajzon (8. ábra) az egykori Bazilikának szinte az összes épületrésze megfigyelhető még. Ekkor feltehetőleg a fő és mellékhajó falai már tető nélkül, és mindössze pár méter magasságban álltak. A rajzon látható viszont, hogy a Szent-Anna kápolna használható állapotban volt. A kápolnát a 18. században feltehetőleg Nagy Lajos kápolnájával együtt a prépostok még rendszeresen használták. (Fitz, 1980) Székesfehérvár első fennmaradt részletes ábrázolása ezt az állapotot festette le. A rézmetszet 1730-ban készült Friedrich Bernard Werner keze által, és tükrözi azt az állapotot is, melyet egy évszázaddal korábban a törökök láthattak. A rézmetszeten megfigyelhető a Bazilikából megmaradt Mátyás-kápolna, melyet 6-os számmal jelölt meg Werner, valamint az 5-ös számjelöléstől jobb-lent fel lehet vélni a Bazilika nyugati homlokzatának maradványait. (10. ábra)

10. ábra: Werner 1730-as metszete Székesfehérvárról; forrás: mandadb (INT-06)

1777-ben Mária Terézia felszámolta a területen a prépostságot, és a telket az újonnan alapított székesfehérvári püspökségnek adományozta. Ekkorra a kápolnák olyan rozoga

állapotban voltak már, hogy nem szolgálhatott a püspököknek kápolnául, így elrendelték a prépostság épületegyüttesének teljes lebontását. Erre a sorsra jutott a Mátyás-kápolna, és az összes megmaradt Bazilika rész is, annak ellenére, hogy a Mátyás-kápolnát a források szerint misézőhelynek használhatta az új lakosság. A Szent Anna kápolna ezt követően új helyre, a Szent István bazilika mellé költözött, és a mai napig sértetlenül áll. (Fitz, 1980)

A mai belváros kialakulása

11. ábra: A város 1698-ban
forrás: Hungaricana (INT-04)

12. ábra: A város 1738-ban
forrás: Hungaricana (INT-04)

13. ábra: A város 1797-ben
forrás: Hungaricana (INT-04)

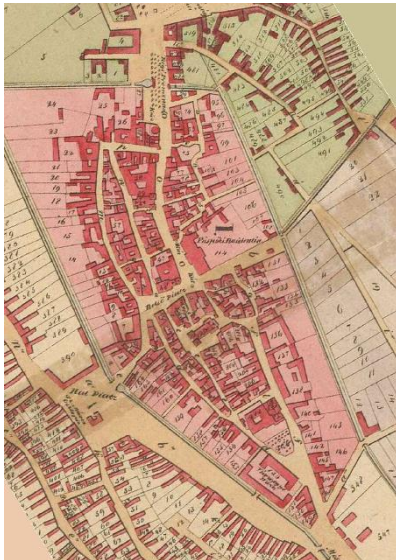
A 18. században fejlődésnek induló belváros az árpád-kor elején kialakult útrendszeren született újra. Az újjáépülő fehérváron először az egyházi épületek jelentek meg ferencesek, és karmeliták betelepülésével. A templomokat és rendházakat követően barokk, és copf stílusú lakóházak épültek a középkori utcákon. (Csutiné et. al., 2021) Ez a magasabb lakóházakkal beépülő város a középkorinál jóval sűrűbb városképpel bírt. Az ekkori állapotot ábrázoló történeti térképeken már csak nyomait lehet felfedezni az egykori Bazilika előtt elterülő, központot jelentő tágas főtérenek. (Melynek beépülése valójában már az Anjou-korban megkezdődhetett) A királyi palota, és annak falai sem álltak már, így a középkorban megismert hármas települési egységet már alig láthatjuk a településszövetben. A Bazilika előtti tér beépült, a városszövet falak közé zárva besűrűsödött, fehérvár belvárosa a városszövetet összetartó centrum nélkül maradt. A térképeken ezt a széteső városszerkezetet láthatjuk. (11-13. ábra)

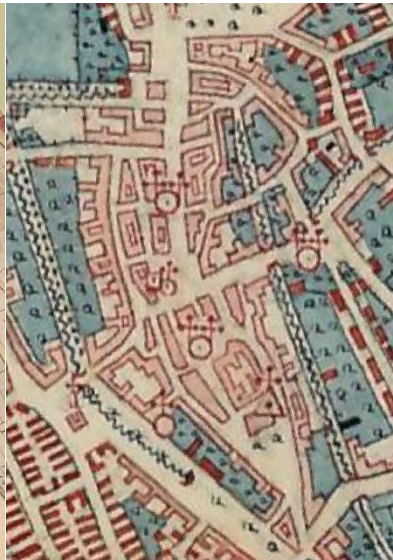
14. ábra: A püspöki palota épülete az 1826-os térképen; forrás: Hungaricana (INT-04)

A prépostság épületeinek elbontása után az akkori püspök elrendelte egy, az 1800-ban alapított püspökségnek otthonul szolgáló püspöki palota építését. A hatalmas épület felépítéséhez a Bazilika, és a mellékkápolnák összes (a föld felszíne fölé emelkedő) megmaradt építőkövét felhasználták. (Fitz, 1980) Az 1802-ben átadott püspöki palota így ismét szolgáltatót a megszugorodott főtérnek egy központi épületet. A püspöki palota a főtérnek teljes nyugati térfalát adó, monumentális késő barokk épület lett. Déli oldala ráépült az egykori Bazilika jelentős területére, a keleti homlokzata előtti kert pedig a romterület teljes betemetésével, egészen a városfalig húzódott. (Csutiné et. al., 2021) A Bazilika tehát végérvényesen is a föld színével lett egyenlő, a konfliktusmentes restaurálást, és rekonstrukciót egyaránt ellehetetlenítve.

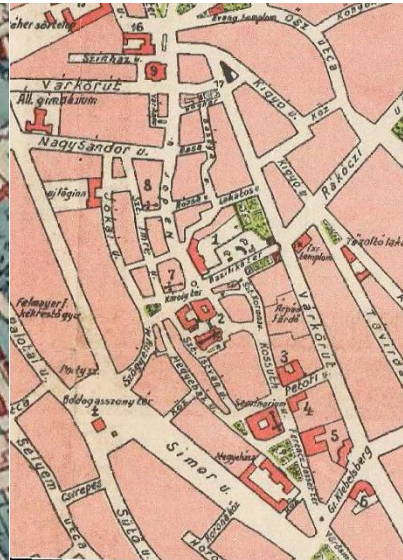
Az ezidőben készült történelmi térképen (15. ábra) feltűnően látszik, hogy a városszerkezetben a mocsarak csatornázása, majd lecsapolása hozta a legnagyobb változást. Jól kivehető a püspöki palota hatalmas épülete, és a püspökkert beemelődése a Bazilika romterületébe. A belvárost korábban az északi budai kapun, valamint a nyugati kapun lehetett megközelíteni. A romterület felszámolásával a püspökkerttől délre eső területen azonban így egy út kerülhetett kialakításra, melyen a belváros keleti irányból is megközelíthetővé vált. A romok felett tehát félig a püspökkert, félig pedig út állt. A mocsarak lecsapolását követően a városfalra sem volt már szükség. A 19 században ezek fokozatos elbontásával a belváros a várakok környékére, és a főútvonalakra terjeszkedett ki. (16.-17. ábra)

15. ábra: A város 1826-ban
Forrás: Hungaricana (INT-04)

16. ábra: A város 1882-ben
Forrás: Magyarország harmadik katonai felmérése (INT-07)

17. ábra: A város 1938-ban
Forrás: Hungaricana (INT-04)

1848-ban a püspökkertben folyó munkálatokkor vörösmárvány sírköre letek, mely feltehetően III. Béla és feleségének nyughelye lehetett. A szenzáció hatására Henszlmann Imre 1862 és 1882 között három ütemben ásatásokat végzett a Bazilika területén. Az ásatás ígéretesnek bizonyult, és a Bazilika mintegy háromnegyed részét feltárta. A feltárás során nagy mennyiségben kerültek elő a Bazilika kőmaradványai számos csontlelettel együtt, valamint az ásatások révén felszínre kerültek összefüggő épületrészek, köztük Mátyás király sírkápolnája is. (Fitz, 1980)

Henszlmann ásatásai a jelen távlatából nem bizonyultak kellő szervezettségűnek, hiszen a csontokat összekeverték, egy és ugyanazon ládába helyezték el őket, a feltárt épületrészeket pedig, mivel konzerválásra nem volt lehetőségük, az ásatások végeztével visszatették.

3. A ROMKERT TERVEZÉSI FOLYAMATAI

3.1. Az 1937-es építkezés - Lővei Pál nyomán

Az 1882-ben végzett ásatásokkor felmerült az igény a feltárt romok felszínén való konzerválására, és bemutatására, azonban erre csak 1936-os ásatásokkor került sor, hiszen a feltárásokat számos tényező nehezítették: a Bazilika teljes területét nem lehetett konzerválni, hiszen keletről a püspöki palota, délről pedig egy a város forgalmát nélkülözni nem tudó úttest épült a romterületre. Ez az úttest a déli kápolna együttest teljesen elvágta a Bazilika többi épületrészétől. A szerencsés helyzetet az okozta, hogy maga az út alapozása nem ért le a romok

szintjéig, így az 1936-os ásatásokkor az úttest alá ásva fel lehetett tární az itt lévő templomalap maradványait. Ugyanez a püspöki palota által érintett részekről azonban nem volt elmondható, így azok a területek feltáratlanul maradtak. (Dercsényi, 1943)

Az 1936-os ásatás tervszerű munka volt. A Henszlmann által egyszer már feltárt, majd visszatemetett romterület újra-feltárása Szent István halálának közelgő 900. évfordulójára lett időzítve. A miniszteri utasításra 1936 áprilisában került sor, majd ezt követően a feltárás 1937-re két fázisban le is zajlott. A feltárt romok műemlékké nyilvánítása már 1936 december 18-án megtörtént. (Lövei, 2001) Az itt kialakításra szánt, feltárt köleleteket bemutató épületegyüttes terveit Lux Géza készítette. Lux a korszellemhez való hű maradás kihívásának megoldására itáliai tanulmányútból inspirálódott, és a kora-román téglapítmények felületi kezeléséből tanulva megtervezte az új épületegyüttes korszellemhez hű falrakási, és díszítési módjait. (Lövei, 2001) A kialakítandó épületrészek, és azok felületképzése, már körvonalazódott a tervezésben, azonban ezek elhelyezkedése még bizonytalan volt.

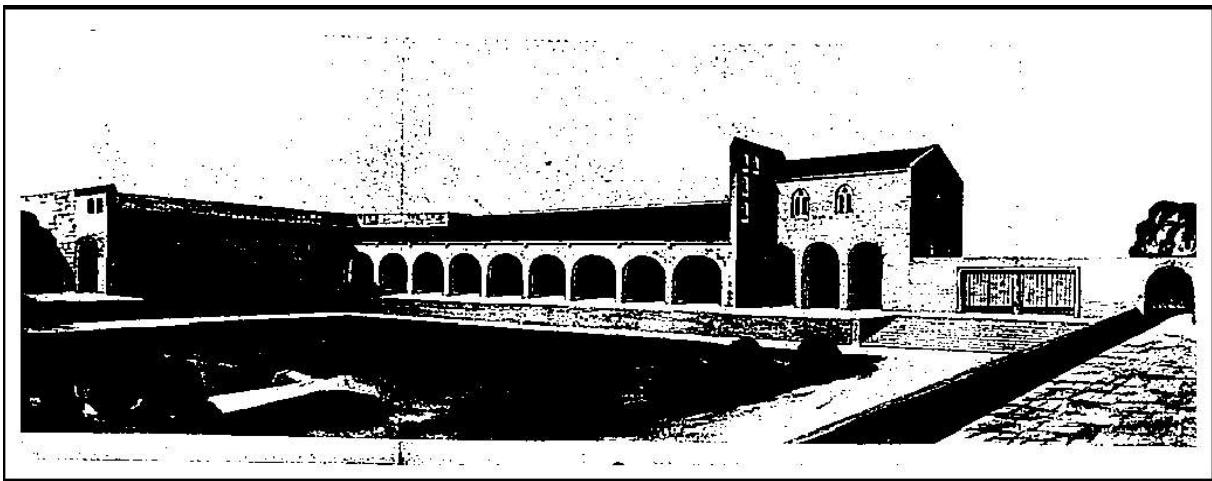
Az **első tervezési fázis** (18. ábra) még azzal számolt, hogy a püspökkert udvara továbbra is az eredeti állapotában marad, és nem sikerül felvásárolni a romterület püspökkertben lévő részét. Emellett a várfalból kiugró bástyarész területével sem számoltak, így a tervezett árkádsoros épület az első tervfázisban a Bazilika hajóival párhuzamosan, a mátyáskori bővítéstől északra, a püspökkert kerítése mentén húzódott volna. (Lövei, 2001) A tervfázis érdekessége a romterülettől elválasztott Kálmán kori kápolna rekonstrukciós víziója. A rekonstruált kápolnát úgy kapcsolta volna vissza Lux a romterület épületegyüttesébe, hogy az ott húzódó utat egy félköríves kapuzaton keresztül vezette volna át, mely délről a kápolnához, északról pedig a Bazilika románkori apszisához kapcsolódna. A kapuzat felett kialakított építmény az egykori tornyot jelképezhette volna. A későbbi tervfázisokban ez az elem elveszett, a megvalósult elemek számos részét viszont már tartalmazta az első tervfázis: Az árkádsoros kőtárat, a hármas boltívvél megnyitott mauzóleumot, és a harangfalat, melyet a haranghelyek íves alakban áttörnek.

18. ábra: Első tervfázis; forrás: Lövei, 2001

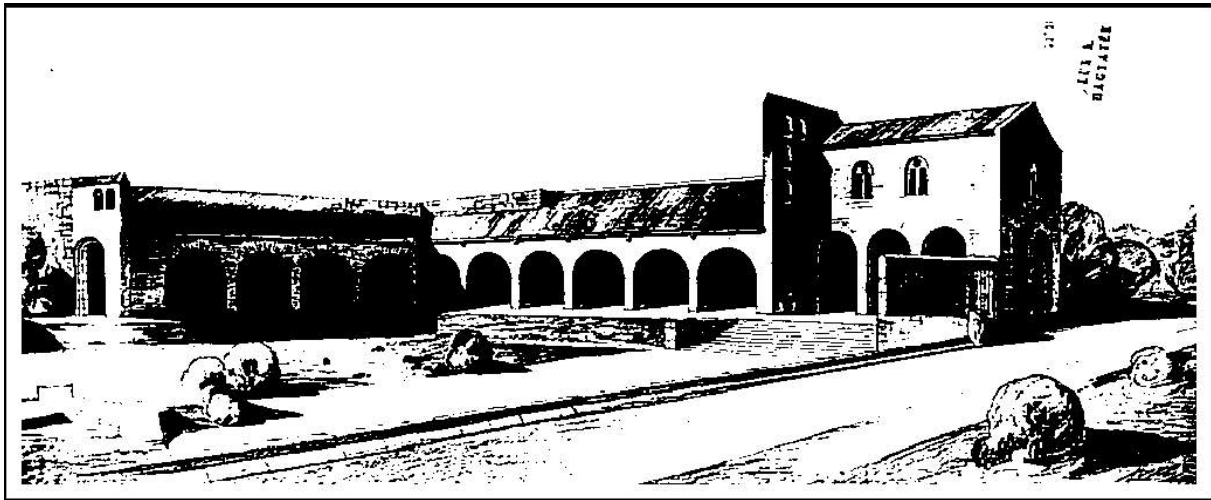
A **második tervfázis** rajzán (19. ábra) az épületegyüttes már a mostani helyén, a várkörút mentén szerepel, vagyis eddigre tisztázódhatott a konkrét tervezési terület határa. A romkert bejárata azonban, ahogy az ábrán is látszik nem a koronázó térről, hanem a várkörútról nyílik.

Ez a megoldás felszámolta volna az itt húzódó autótutat, jóval megnövelve a romkert területét, grandiózus bejáratral megspékelve az épületegyüttest. Az kocs út helyén csak egy gyalogos forgalmat elbíró út lehetett volna, és feltehetőleg csak az ezen út menti házak részleges bontásával lett volna kivitelezhető a megvalósulás. Ez a tervfázis éppen ezért el lett vetve, hiszen az épületek bontása, és az kocs út felszámolására nem kaphatták meg az engedélyt. (Lővei, 2001)

19. ábra: Második tervfázis; forrás: Lővei, 2001

Így, hogy a második tervfázisban elképzelt bővítésre nem volt mód, a **harmadik tervfázisban** a romkert kapuzata derékszögben befordítva jelenik meg, (20. ábra) a bejáratot a koronázó térre áthelyezve. Az előző tervfázisban szereplő, kapura felvezető széles lépcsőkar a kapu elöl átkerült a mauzóleum épülete elé. A mauzóleum így sokkal monumentális helyzetbe került, melyet tovább növelt az, hogy pont a Bazilika szimmetriatengelyére felfűzve került elhelyezésre. A bejárat hatása azonban jelentősen lecsökkent, eltűnve a hangsúlyos elemek soraiból.

20. ábra: Harmadik tervfázis; forrás: Lövei, 2001

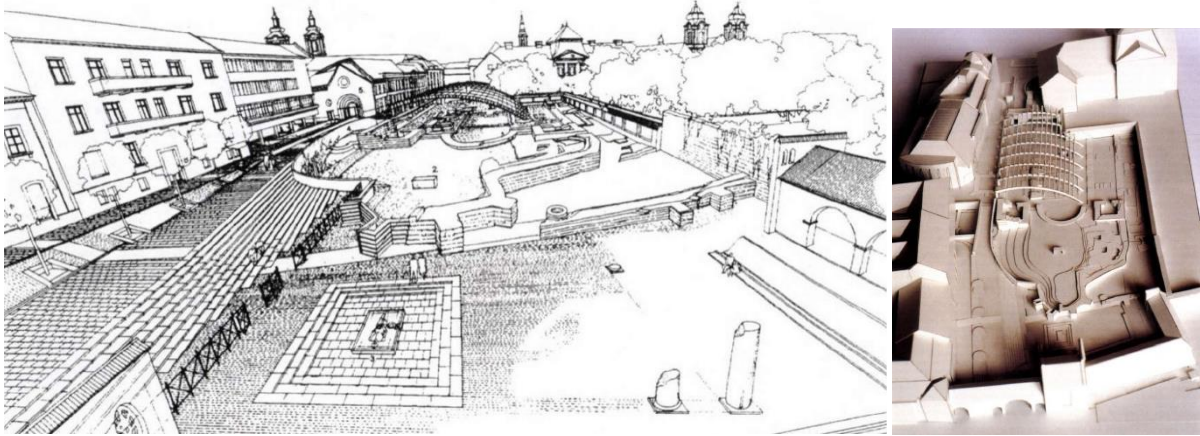
Végezetül az épületegyütteshez, annak déli irányba való folytatásaként egy az egykori várfalat jelképező, a romkert épületeivel azonos stílusú hármaskapuzatot csatoltak. A hármaskapuzat építményét tovább délre egy kutatóteremként szolgáló, valamint a már ottlévő transzformátorház befogadására alkalmas toronyelemmel, valamint egy gyalogos átjáróként szolgáló boltívvel bővítették, teljes lezárásaként a koronázó tér látványának. A Kálmán kori kápolna mélyebben fekvő környezetét ekkorra már csak egy kis harangfallal, és feliratos rácsfallal lezárt lépcsőkarral jelezték. Az utolsó addíciója a tervnek, a csontmaradványokat őrző kriptakialakítása volt. A domború keresztalakú fedlappal fedett kriptát a mauzóleum lépcsője alatt került elhelyezésre, szintén az egykori Bazilika szimmetria tengelyére felfűzve. (Lövei, 2001)

Az 1960-as évekre a romok szabad ég alatti bemutatása, a nem megfelelő védelme és karbantartása, mind oda vezetett, hogy a maradványok rohamos pusztulásnak indultak, így állagvédelmi okokból megszűnt a kőtár kiállítása. (Oltai, 2000) Az 1960-as évek elején további ásatások is zajlottak, melyek felszínre kívánták hozni, és szabad ég alatt bemutatni a vörösmárvány padlózatot. Az elképzelés szintén állagvédelmi okokból el lett vetve, viszont a romkert kertészeti értékű zöldfelületének pusztulását eredményezték. (Lövei, 2001)

3.2. Az 1995-ös Nemzeti Emlékhely program - Oltai Péter nyomán

Utolsó építkezési időszakot az 1995-ös nemzeti emlékhely tervpályázat jelentette, mely jelentős átalakításokkal járt. Oltai Péter szavaival élve az 1995-ben kiírt tervpályázat „az elpusztult székesegyház maradványainak megőrzését, bemutatását, történelmi jelentőségéhez, szerepéhez, értékéhez méltó építészeti keretbe foglalását” szerette volna elérni. (Oltai, 2000) A

pályázat ehhez egy a pusztuló romok védelméért felelős tetőszerkezet kialakítását, valamint a romkert környezetének rendezését tűzte ki célul. A romkert környezetének rendezése gyalogos forgalom megfelelő átvezetését, ünneplésre (koszorúzásra) alkalmas köztér, új múzeum, valamint a terület teljes műszaki és közműállapotának rendezését foglalta magába. Ezen elképzeléseknél azonban számos nehezítő tényezővel kellett a tervezőknek megbirkózniuk. Oltai az alábbi három konfliktust sorolja fel: **1.** „A romok lehető legteljesebb lefedése a városképben mindenképpen zavaróan nagyléptékű és idegen építményt eredményez.” **2.** „A nagyméretű szerkezet letámasztási, alapozási követelményei óhatatlanul régészeti érdekeket sértenek.” **3.** „A belváros gyalogosforgalmának indokolt átvezetése a romok fölötti, azokat takaró, rontó újabb építményt jelent.” Ezen konfliktusokkal való megbirkózás a végleges terv elkészülte után is túl nagy kihívásnak mutatkozott az átadást követő évek példájából.

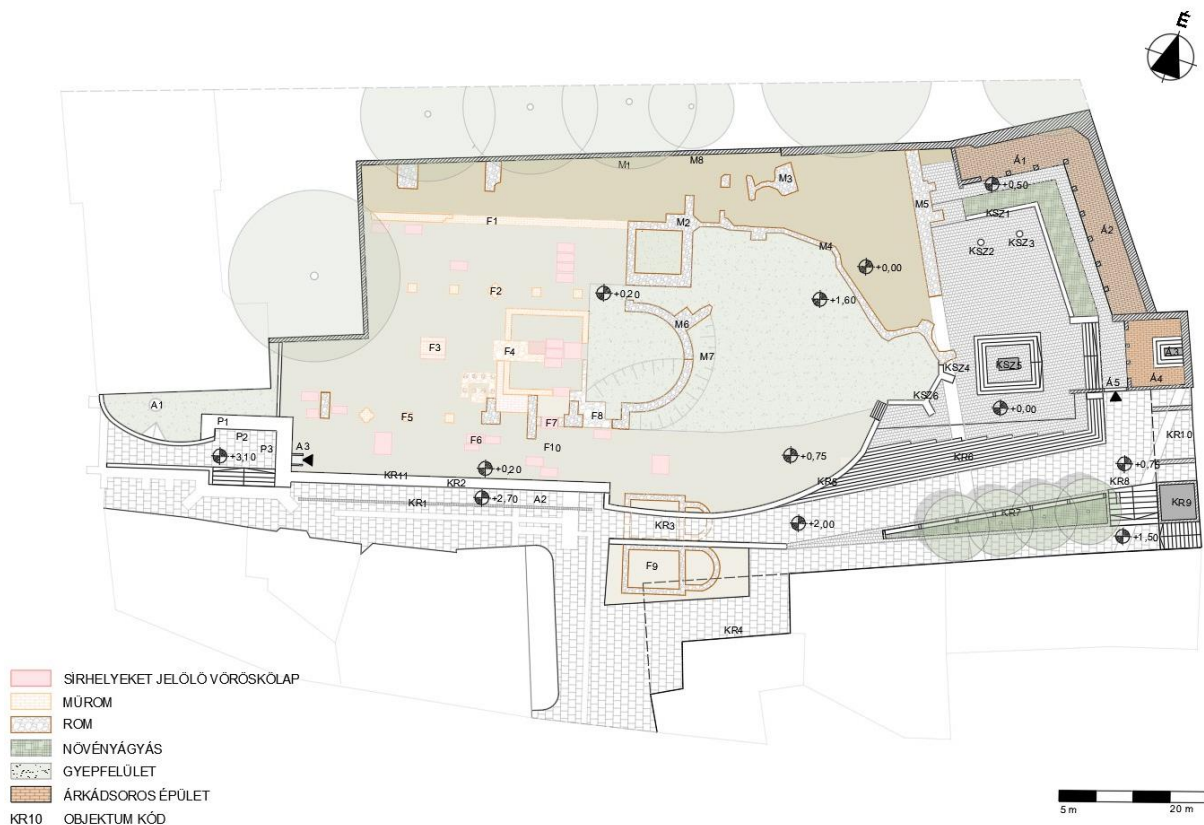
21. ábra: Az 1995-ös Nemzeti Emlékhely program tervpályázata; forrás: Oltai, 2000

A végleges építészeti koncepció az 1998-ban kiadott tervekben öltött testet, (21. ábra) és 2001-ben valósult meg. A felújítás keretében az alábbi ma is meglévő elemek készültek el: A bazilika déli fala menti sávban, a felszíntől elemelt sétaút; A Pipo torony fölé emelt, magasított védőépítményként szolgáló tér, mely a rommezőre kedvező rátekintést kínál, és a torony alaprajzi kontúrját vetíti fel; A Kálmán-kori kápolnák felett emelt vasbeton szerkezetű híd; Az árkádsor előtt felújított koszorúzási tér; valamint a tér középpontjában, a korábbi kriptá bővítéseként szolgáló Osszárium. (Oltai, 2000)

Megvalósult, azonban polgári és szakmai elégedetlenség övezte, azt a bizonyos kihívást jelentő romvédelemért felelős, csaknem 1000 m² alapterületű, acél védtetőt, melyet átadása után pár évvel elbontottak. Ezzel szemben egyáltalán nem valósult meg a tervezett, de napvilágot nem látott bazilika építéstörténetét, szerepét, jelentőségét bemutató új múzeum.

4. JELENLEGI ÁLLAPOT FELTÁRÁSA, ELEMZÉSE

A romkert jelenlegi állapotának (22. ábra) felmérése a tájépítészeti vizsgálat legfontosabb részét képezi. Ennek kereteiben a törekvés az, hogy minél tisztább kép rajzolódjon ki előttünk a romkert jelenlegi állapotáról, annak térbeli elrendezkedéséről, hierarchiájáról, az itt található létesítmények, objektumok, valamint zöldfelületekről, és mindezek műszaki, esztétikai, és funkcionális szerepéről, valamint a jelen lévő konfliktusairól. Ezek a szempontok minden városi szabadtér vizsgálatánál előjönnek, így a romkertenél is. Ezen fejezet tartalmazza igazán a táj- és szabadtérépítészeti vizsgálati módszereket, melyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy átfogó szakmai képet nyújtsunk a jelenlegi állapotról, melynek alapos ismeretében tárhatjuk fel a romkert tényleges értékét, bemutathatjuk, felmérhetjük szakmai pontossággal a helyszínt, valamint elegendő ismereteket szolgáltatunk ahhoz, hogy a jövővel a lehető legjobban tervezni tudjunk. Az alábbi fejezetek helyszínelés, és térképes feldolgozás által végzett saját kutatás eredményeiből építkeznek.

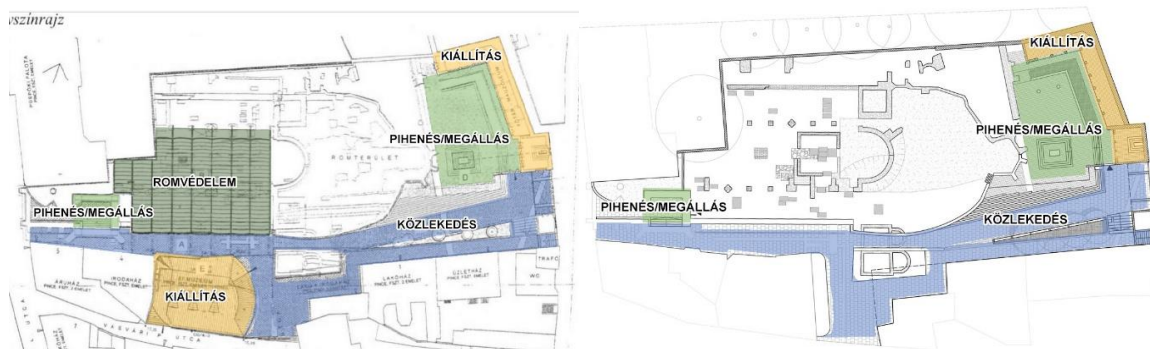

22. ábra: Helyszínelés és források feldolgozásával készült saját szerkesztésű alaprajz
Alaptérkép: Google Earth; Oltai, 2000; INT-08

4.1 Romkert jelenlegi állapotának leírása, bemutatása

A lehatárolt vizsgálati területünk teljes összterülete nagyjából **7280 négyzetméter**. Ebbe beletartozik a romkert teljes kiállítási területe, valamint a felette végighaladó utca, a Koronázó tér, és a Táncsics Mihály utca egy része. A vizsgálati terület keleti határát a várkörút mentén húzódó boltozatos várkapu, és annak épületrészei, valamint a romkertben található árkádsor keleti fala adja. Északról szintén az árkádsor derékszögben beforduló fala, az egykori várfal egy megmaradt része, valamint a püspökkert téglakerítése határolja le. Déli határát a Táncsics Mihály utca áttörésétől eltekintve a Koronázó tér déli oldalán végighúzódó házsor, nyugatit pedig a püspöki palota épülete, valamint a főtér jelenti.

A vizsgált terület jelenlegi állapota a 2001-es nemzeti emlékhely fejlesztés keretében jött létre (Ld. 3.2.) Azóta a romok védelméért felelős tetőépítmény eltávolításán kívül nem történt jelentős változás, beleértve a 2001-ben meg nem megvalósult, de tervezett új múzeum megalakulását is, mely épülete azóta kávézóként működik. A kialakult funkcióvesztés következtében a mai állapot **funkcióit tekintve egy sokkal szegényebb helyzetben van**, mint ami a tervezői elképzelés volt. Ez szembetűnően látszik a tervezett, és a megvalósult állapot funkciószámának összehasonlításán. (23./24. ábra)

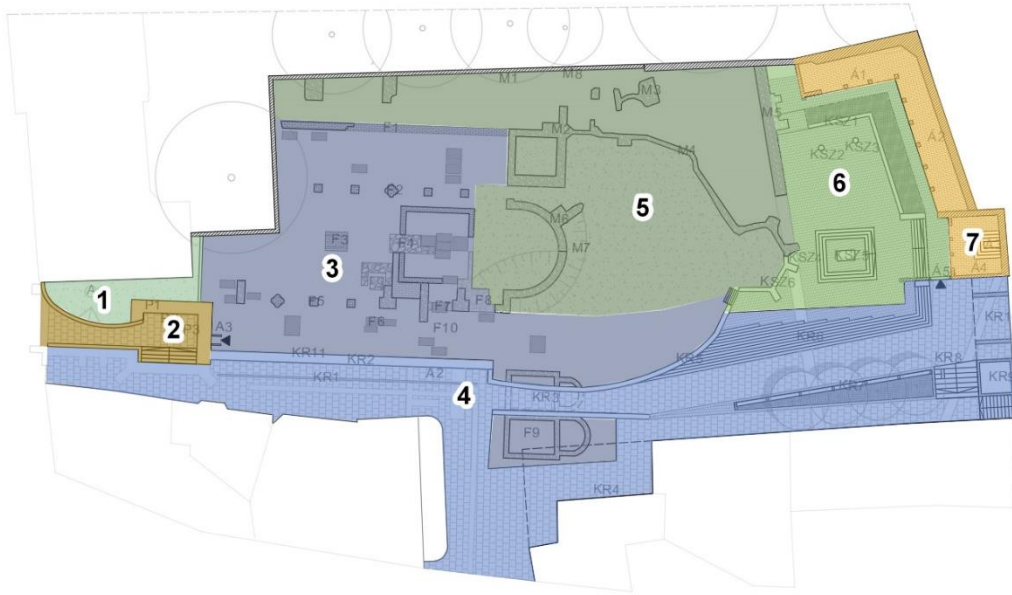

23. ábra: A tervezői elképzelés funkciószámja;
Saját szerkesztés; forrás: Oltai, 2000

24. ábra: A jelenlegi állapot funkciószámja;
Saját szerkesztés

A teljes vizsgált területet funkciójuk, valamint karaktereik alapján **7 fő egységre** osztható fel. (25. ábra) Nyugatról Keletre haladva ezek a következők: Altemplom területe (1), (névadás a Váci romkert példájából, lásd 5.3.) Pipó-torony felépítménye, (2) Főhajók és a mellékkápolnák romterülete, (3) Koronázó tér, (4) Mátyás kápolna romterülete, (5) Koszorúzási tér, (6) Árkádsoros kiállítás. (7) Ezen egységek adják a romkert elsődleges funkcionális struktúráját, melyekben minden egyéb alkotóelem megtalálható. Az ilyen elemek a pontosság érdekében mind számbavételre kerültek, melyet a szakdolgozat végén a 2. számú melléklet

tartalmaz. (2. melléklet) A romkert teljes területének leírását először ezen egységek jellemzésével kezdjük, majd a továbbiakban megvizsgáljuk ezek kapcsolatrendszerét.

25. ábra: A romkert területi egységei; Saját szerkesztés

Altemplom: Az altemplom területi egységébe alaprajzon kevésbé látható területek tartoznak, hiszen ezek a pipó-torony felépítménye, és a koronázó tér tetőszerkezete alatt helyezkednek el. Ezen altemplomi részek a romok fedésére, és bemutatására hivatottak, teljes területük 250 négyzetméter. A terület nyugati kiterjedése a teljes vizsgálati terület nyugati határáig, keleti kiterjedése a Kálmán kori kápolnáig, déli pedig a Koronázó téren álló házakig tart. A területen belül a pipó-torony alatti rész turista forgalomra is meg van nyitva, míg a Koronázó tér alatti rész csak kutatási célokból közelíthető meg. Az előbbi, látogatók számára is megnyitott rész bejárata a hármasszámú alegység, vagyis a főhajó, és mellékhajók területének délnyugati sarkában található. Itt belépve a romszint fölé emelkedő téglaburkolatú fémkorláttal szegélyezett járófelületen sétálva tekinthetőek meg a pipó-torony, valamint a nyugati homlokzat gótikus árkádivének romjai. A kiállítóhely két helyiségre van osztva, az egyik közvetlen a torony felépítménye alatt, a másik pedig attól nyugatabbra van. Az utóbbi megvilágításáról a felszínen is látható üvegtető építmények gondoskodnak. Az ide való belépés mindössze tárlatvezetés kereteiben lehetséges. A látogatók előtt elzárt területen Nagy Lajos sírkápolnája, valamint az oldalpillérek, és a kerengő romjai találhatóak. Ezek biztonságos

■ Szabadtéri elem ■ Építmény
 ■ Kiállítási tárgy ■ Műszaki elem
 ■ Rom

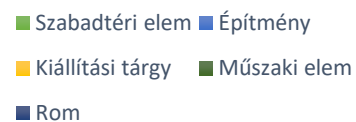
bejárhatósága nincs kialakítva, így emiatt, valamint az itt folyó időszakos feltárások, kutatások miatt lezárt területként funkcionál.

Pipó-torony felépítménye: A pipó-torony felépítménye nevű területi egység az előbb leírt romterület védéséért felelős felépítménynek 180 négyzetméternyi területét jelenti. Formájában, kiterjedésében a régen itt álló tornyot hivatott megjeleníteni. A romterület szintjénél megközelítőleg 310 centivel van feljebb a járószint, ettől pedig még további 120 centivel magasabban van a támfalként is szolgáló széles vasbeton korlát. Ennek falán emléktáblák

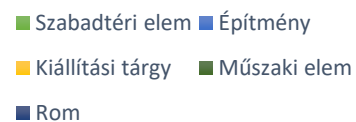
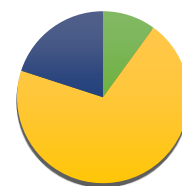
kerültek elhelyezésre, melyen az összes fehérváron koronázott király, és királyné neve szerepel. A támfal tetejére beton fedkő került elhelyezésre. A területi egység központi elemét egy nemzeti emlékhely táblával ellátott országzászló képzi, melyen a romkertről való általános információ szerepel. A pipó-torony felépítménye a koronázó tér sétaútjától elkülönült rész, szintben annál magasabban, kiemeltebben van. Nem a gyalogosforgalom vezetésére hivatott, hanem egy megálló, pihenőhely funkció betöltésére. Mivel a legmagasabb pont a területen, a romkertra való kilátásban, annak a várostól való vizuális megközelítésében, belátásában egyaránt nagy szerepe van. A teljes terület funkcionális szerkezetében a megálló, belátás, valamint hívogatás szerepeit tölti be ezen területi egység.

Főhajók, és mellékhajók romterülete: Az egység területén helyezkedik el a Koronázó Bazilika Mátyás-kor előtti alaprajzi kiterjedésének legjelentősebb része. A Mátyás idejében épült részek területétől karakterében jelentősen különbözik. A felszint végig szórt burkolat borítja, melyen látszólag elszórtan helyezkednek el a Bazilika romtöredékei. (3. melléklet) Ezen romtöredékek azonban döntő többségében nem az eredeti falak alapjai, hanem a Bazilika alaprajzi elrendezésének megjelenítését hivatott építmények, műromok. Ezen építmények a földfelszíntől alig emelkednek el, így valójában csak alaprajzi síkban értelmezhetők. Jellemzően sárga keramit, valamint szürke műkö téglákból épült részek a pillérek, az északi fal, valamint a szentélyrekesztő helyeit jelentik meg. Ezek mellett elszórtan négy eredeti pilléralap romjai található. Az egység strukturális középpontját a Szent István sírhelyét jelző, a Bazilikában egykor állott eredeti

Az egység főbb elemeinek jelleg szerinti eloszlása

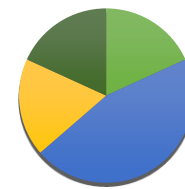
Az egység főbb elemeinek jelleg szerinti eloszlása

szarkofághoz hasonló kiemelt építmény jelenti. A királysírok legjelentősebb részét is ezen egység területén tárták fel, köztük III. Béláét, és Szent Imrét, kiknek sírhelyét felirat is jelzi. A feltárt sírok helyének bemutatásáról egy, a sírhelyeken elhelyezett vörösmészkö fedlap gondoskodik. Az egykori Bazilika alaprajza a királysírokkal együtt így részleges alaprajzi rekonstruálással kreatív módon megjelenítésre került. A terület karakterére ezáltal kevésbé a régi romok őrzése jellemző, mint az épített, kiállítási karakter. Ehhez a területhez tartoznak a Kálmán-kori kápolnák egészen jó állapotban megmaradt falalapjai. A szűkös területet a vasbeton híd alatt gyakorlatilag átbújva lehet megközelíteni. A kápolnaromok érdekessége a hiányzó falrészek vörös téglával történő kipótlása, mely szintén részleges rekonstruálásnak minősíthető.

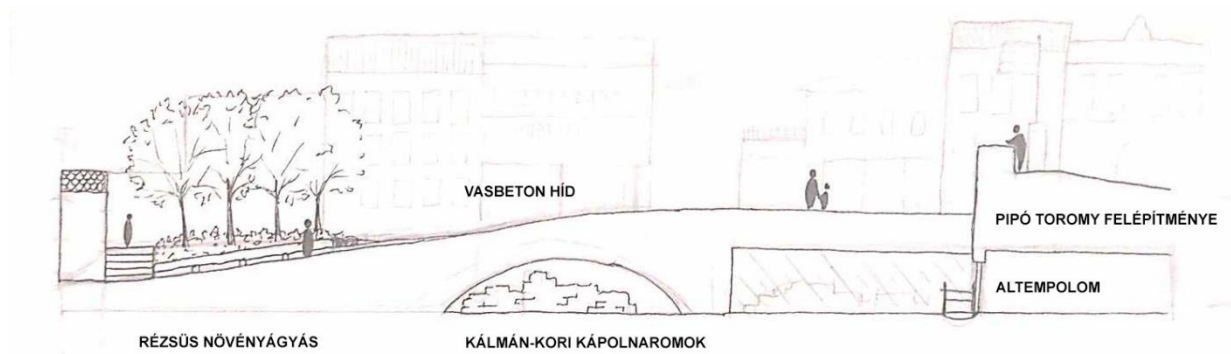
Koronázó tér: A koronázó tér nevet viselő, vizsgált területünk déli részén fekvő, kelet-nyugat tájolású út, a hosszának első harmadában az itt húzódó eredeti (2001 előtti) út alapjain áll. Ettől nyugatabbra lévő kétharmadnyi szakasza a földfelszíntől elemelt vasbeton tartószerkezeten pihen. Közepén egy 3 méter széles, bekeskenyedő híd ível át a romok (Kálmán-kori kápolnák) felett, ettől nyugatabbra pedig az útszakasz (teljes útszakasz kb. fele) az alattuk lévő romok védőszerkezeteként szolgál. A Koronázó tér fele tehát valójában egy tetőszerkezet, mely alatt bejárhatóak a romok. A teljes útszakasz kizárólag gyalogosforgalom számára van megnyitva. Keleti irányban a Lux által tervezett épületegyütteshez (árkádor, és mauzóleum) csatlakozó várkapun keresztül, nyugatról pedig a főtérről lehet megközelíteni az utcát. Az út mentén a romkert felőli oldalon szinte végig markáns vasbeton korlát húzódik, melyre olykor a járókelők előszeretettel felülnek. Az út déli térfalát háztömbök homlokzatai adják. Ezekben kávézók és éttermek is megtalálhatóak, így az utcán kültéri (kiülős) vendéglátó egységek is jelen vannak. Ezáltal az út karakterére a jellemző haladás mellett valamelyest a megállás is jellemző. Az útnak helyenként jelentős szintkülönbséget kell leküzdenie. Ilyen esetre példa a keletről nézve első harmadnyi szakasz, ahol a délebbi keskenyebb és az északabbi szélesebb gyalogos út szintjei között közel egy méter szintkülönbség van. Emiatt az útszakasz legelején, a várkapu alatt rögtön egy lépcső található. A két sík végül különböző lejtésviszonyok révén a híd előtt egy szintbe kerül. Azokon a szakaszokon ahol nincs egy szintben a két sík, növényágyásnak és padsornak színhelyül szolgáló rézsű gondoskodik a szintkülönbség leküzdéséről. (26. ábra) Érdekessége ennek a területi egységnek az útburkolatban anyaghasználati különbséggel megjelenített

Az egység főbb elemeinek jelleg szerinti eloszlása

■ Szabadtéri elem ■ Építmény
 ■ Kiállítási tárgy ■ Műszaki elem
 ■ Rom

egykori alaprajz rajzolata, (4. melléklet) valamint a szocializmus ideje alatt a romterület fölé tartószerkezetekre épült lakóház, mely alatt elhalad a Táncsics Mihály utca. (5. melléklet)

26. ábra: A teljes utca természete; Saját szerkesztés

Mátyás-Kápolna romterülete: A Mátyás-kápolna egységébe a kápolna egykori falain belül található nagy nyílt gyepes terület, valamint a román-kori apszis, és az észak-keleti torony gyepes részei, és a tőlük északra található, ezeket körülölelő sík terület tartoznak. A főhajó és mellékhajók területétől külön való kezelését a karaktereinkben való nagy különbözőség okozza. A Mátyás-kápolna romterülete karakterében a zöldfelületi dominancia, valamint az autentikus romok túlsúlya érződik. Északi részén fedetlen talajfelszín található, melytől északra, a terület határát képző püspökkert kerítése van. A déli rész területén a területi egység határát mindig a gypszegély adja. Karakterében igen, azonban strukturálisan nem különül el a főhajó, és mellékhajók romterületétől, nincsenek tényleges határok a két terület között, így strukturálisan egy egységként is kezelhetnénk őket. A karakteri, valamint a történelmi különbözőség azonban mégis adekválttá teszi a kettő külön kezelését, ahogy ez a területek jellegét bemutató kördiagrammokon összehasonlításán is látszik. A terület kiemelésre méltó eleme a romok között húzódó gyepes rézsű, valamint az ápol, nyílt gyepfelület. (6. melléklet)

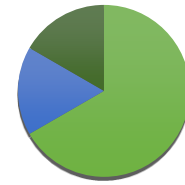
Az egység főbb elemeinek jelleg szerinti eloszlása

- Szabadtéri elem
- Építmény
- Kiállítási tárgy
- Műszaki elem
- Rom

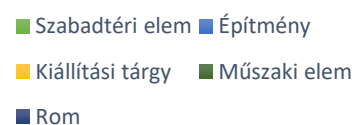
Koszorúzási tér: A romterület megközelítése minden esetben a következő bemutatott területi egységről, a koszorúzási térről történik. A koszorúzási tér a romterület és az árkádsoros kiállítás által körülölelt szabadter. Délről a koronázó tér határolja. E két szabadteret karaktereiket tekintve nem lehetne elkülöníteni, azonban a kettő strukturálisan teljesen el van választva egymástól egy kovácsoltvas kerítés által. Mivel a koronázó tér nem a romkert kiállítási területét képi a koszorúzási tér viszont igen, így annak a koronázó tér felőli megközelítése egy belépő kapun keresztül történhet. A koszorúzási tér központi eleme a Bazilika alaprajzának főtengelyére felfűzött Osszáríum. Az Osszáríum nevet viselő kriptá az összes beazonosítatlan csontlelet tárolására hivatott. Lejárata egy fehérmészakőből készült kereszttel díszített fedő fedő, mely környezetétől három lépcsőfokkal süllyesztett helyzetben van. A területet nyugatról a romok falai, észak-keletről pedig körben az árkádsor előtt kialakított növényágyás, valamint padsor határolja. Az árkádsor a koszorúzási tér szintjétől 75 centiméterrel van feljebb, és az így kialakult szintkülönbség leküzdéséről a mauzóleum előtt, arra felvezető, monumentális jellegét kiemelő széles lépcsőkar, északon pedig akadálymentesített enyhén lejtetett útszakasz felel. A területen található még az Osszáríumtól északra elhelyezett egymás mellett álló kettő oszloptöredék. Ezek eredetéről, hivatottságáról azonban semmilyen információközlés nem áll rendelkezésünkre. Az egész terület funkcióját az itteni padokon való pihenés, megállás jellemzi, egy szokványos városi térhez hasonlóan. Hangulatában így a szabadtéri jelleg, a városi köztéri hangulat dominál.

Az egység főbb elemeinek jelleg szerinti eloszlása

Árkádsoros kiállítás: A romkert lelkét a Lux Géza által tervezett Árkádsoros épületben kialakított kiállítás jelenti. Eredeti hivatottsága a kőleletek kiállítása volt, azonban ezek itteni kiállítását állagvédelmi okokból felszámolták. Helyére a mostani Szent István Király múzeum kiállítása költözött be. A kiállítás a Magyar Királyok, A Koronázó Bazilika, valamint a romkert, és az ásatások történetéről szolgáltat a látogatóknak információt, többnyire a végig a fal mentén kiállított információs táblák által. Megtalálható ezek mellett a Bazilika román kori állapotát rekonstruáló modell, valamint interaktív és tanuló táblák. A kiállítás látogatása, és a romterület bejárása

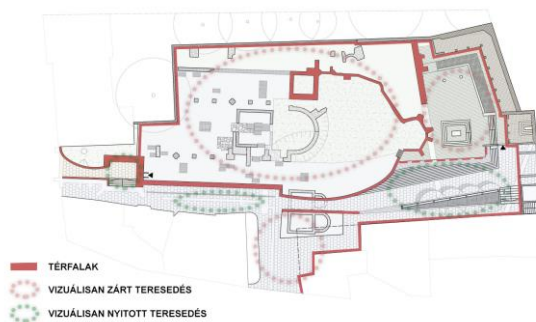
Az egység főbb elemeinek jelleg szerinti eloszlása

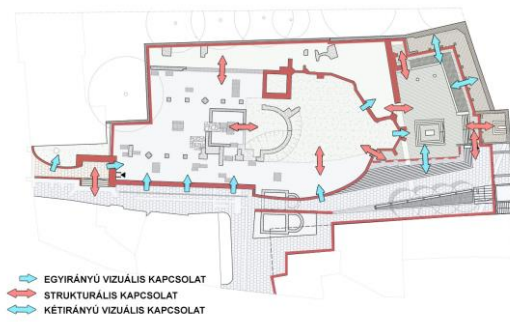
belépőjegy fejében történhet. Ennek kiváltása a szintén az Árkádsorban elhelyezett jegypénztárban történhet. A kiállítás legfőbb eleme a főtengelyre felfűzött, központi szerepben lévő Szent István Mauzóleum. (7. melléklet) A Mauzóleumban Szent István szarkofágja található, az épület belső falát pedig Aba Novák Vilmos híres szekciója díszíti. Ennek a területi egységnek tájépítészeti oldalról megközelített bemutatására, elemzésére a teljes egység épület mivoltjából adódóan ennél mélyebben nem kerül sor.

4.2 Romkert és környezete viszonyrendszerének leírása, elemzése

A területi egységek ismertetése után fontos megvizsgálni ezen egységek kapcsolatát a teljes területre fókuszálva. A teljes vizsgálati helyszínen történő térelemzés a *térfalak által létrejött teresedések* vizsgálata révén kezdhető el. A térfalak meghatározása, és térképen való jelölése után szembetűnő a terület *tagoltsága*. A térfalak által közrezárt tereken belül két nagy csoport válik szét: a vizuálisan nyitott, valamint a vizuálisan zárt teresedések. Az alaprajzi ábrázoláson megfigyelhető, hogy maga a romkert területe döntően az utóbbi kategóriába tartozó esetekkel bővelkedik, (27. ábra) így elmondható, hogy *a romkert vizuálisan zárt* helyzetben van. Ezzel szemben a *Koronázó téren jellemzően nyitott teresedések* alakulnak ki, melynek oka a terület romkerttől való nagyobb szintmagasságban való elhelyezkedése.

27. ábra: A térfalak rendszere
Saját szerkesztés

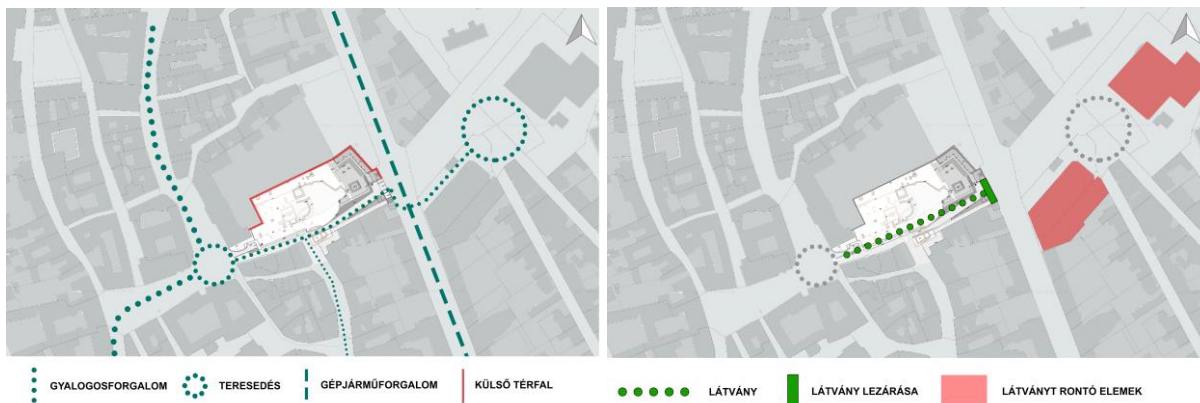
28. ábra: A terület kapcsolatrendszere
Saját szerkesztés

Ha a vizuális viszonyrendszer mellett megvizsgáljuk a terület strukturális viszonyrendszerét is, észre vesszük, hogy a romkert területe nem csak vizuálisan, de *strukturálisan is erősen tagolt*, zárt. (28. ábra) Ezen szerkezeti viszonyrendszer az egymástól strukturálisan elkülönülő területi egységek között kialakult hierarchiát, kapcsolatrendszert jelenti. A korábban már meghatározott és ismertetett hét területi egység között jellemzően vizuális, vagy vizuális és strukturális kapcsolat áll. Ezen kapcsolat a vizuális kapcsolat esetében

lehet egyirányú, tehát hierarchikus, vagy kétirányú, tehát egyenrangú, míg a strukturális kapcsolat esetében azonban mindig mindkét irányba érvényesül. Ha ezen kapcsolatokat alaprajzon ábrázoljuk, észrevehető, hogy a koronázó tér vizuálisan nyitott teresedései a kapcsolatrendszerben **vizuális hierarchikusságot** jelent: A koronázó tér legnagyobb szakaszán a koronázó tér és a romkert között strukturális kapcsolat nincs jelen, mindössze vizuális. Ez a vizuális kapcsolat azonban jellemzően egyirányú, a koronázó térről érvényesül a romkert felé, így **vizuálisan alárendelt helyzetben van a romkert**. Ahogy az árkádsoros épülethez közeledünk, és elérünk a koszorúzási térhez, a vizuális alárendeltség megszűnik, már kölcsönös kapcsolat figyelhető meg. Strukturális kapcsolat azonban továbbra sem alakul ki, hiszen a két egységet, a koronázó teret, és a koszorúzási teret elválasztja a **kovácsoltvas kerítés**. Ennek jelenlétének súlya abban érzékelhető, hogy ha ezen kerítés nem volna, nem csak strukturális kapcsolat alakulna ki, de a két tér egymástól külön való kezelése sem volna adekvált, hiszen karaktereikben azonosak, és valódi térfalak sem választják el egymástól a kettőt.

A koszorúzási tér, és az árkádsoros kiállítás között **kölcsönös vizuális, valamint strukturális kapcsolat** van. A kettő külön egységként való kezelése mindössze abból adódik, hogy a Koszorúzási tér szabadtér, míg a kiállítás beltér. A koszorúzási tér, és a romterület között strukturálisan **jóval zártabb** kapcsolat van. Vizuális kapcsolat alig alakul ki, mindössze két keskeny átjárás van a két területi egység között. Végül a romterületen a két elkülönített szerkezeti egység, **mind vizuálisan, mind strukturálisan egységes**. A kettő különválasztása mindössze karaktereikben való eltérésből adódott. A teljes terület térrendszerének hierarchiájában szembetűnik az, hogy a **legalárendeltebb helyzetben a romterület**, tehát a Főhajó és a mellékhajók romterületének egysége, valamint a Mátyás-kápolna romterületének egysége van. Ezen alegységek strukturális zártága, és vizuális alárendeltsége, egy speciális helyzet kialakulását eredményezik: Karakterében jobban hasonlatos a területen való tartózkodás hangulata egy állatkerti kifutóéhoz, mint egy kellemes városi szabadtéréhez.

A teljes területi egység megvizsgálása után a következő lépés annak a **városszövetben betöltött helyzetének vizsgálata**. A terület megközelítését ábrázoló alaprajzon megfigyelhető, hogy három irányból, kizárólag gyalogosforgalom érkezik a területre. (29. ábra) Ez, a Koronázó téren történő **jellemzően elhaladó forgalom**, a vizsgálati területtől keletre lévő skála előtti tér, és a nyugatra lévő főtér közötti közlekedés részét képezi. A romkert strukturális szerepét a mellette való elhaladás jellemzi, **nem szerves része a városszöveti rendszernek**.

29. ábra: Jellemző megközelítési irányok
Saját szerkesztés; alaptérkép: e-közmű (INT-09)

30. ábra: A belváros látványának lezárása
Saját szerkesztés; alaptérkép: e-közmű (INT-09)

Vizuális helyzetét tekintve csak a **Koronázó térről kialakuló látványban** van szerepe a romkertnek. A főtérről nem érvényesül a romkert látványa, így nem része a főtérvizuális rendszerének. Ami vizuálisan érvényesül a főtéren és a Koronázó téren egyaránt az a **hiány észlelése**. A püspöki palota ugyan betölti a főtér központi épületének szerepét, a romkert felé elnézve azonban szembeütő a terület üressége, a **városképből gyakorlatilag rést ütve**. Ez a hiány az eredetileg központi épületként szolgáló Bazilika hiányából ered. (31./32. ábra)

Az árkádsor épületéhez csatlakozó **városkapu** a romterülettel ellentétben a város vizuális rendszerében rendkívül fontos szereppel bír. A belváros **vizuális és strukturális határaként** szolgál, a koronázó téren haladva lezárja a látványt, keletről pedig megnyitja azt. A szocializmus alatt felértékelődött ennek a fontossága, hiszen jellemző volt az időszakra a belváros paneltelepekkel való körbeépítése (Lenner, 2022) és számos vizuális **látványt romboló, széteső városképet eredményező épületet** takar a belváros felől. (30. ábra)

31. ábra: A főtér jelenlegi látványa
Saját készítésű fotó

32. ábra: A főtér látványa a bazilikával
Saját szerkesztés

4.3 Zöldfelületek- burkolt felületek leírása

Az alábbi fejezetben, a romkert szerkezeti egységeinek és viszonyrendszerének megismerése után a *terület síkjainak vizsgálatára* térünk rá. A vizsgálat célja a vizsgálati helyszín *felületi borításának*, így a burkolatok, és a zöldfelületek, valamint a kettő eloszlási arányának felmérése. Ezen vizsgálat eredményeinek bemutatására táblázat formájában került sor:

Felületi borítás:

Megnevezés	Kiterjedés	Anyaghasználat	Jellemzés
Koronázó tér burkolata	1470 m ²	Andezit burkolólap	Igényes, sötét színű természetes burkolat, erős kontrasztban a fehér burkolatrészekkel és a téglapítményekkel. Fagykarak.
Koszorúzási tér burkolata	670 m ²	Bazalt kiskockakő + Porfir	Koronázó tér burkolatához illeszkedik színben és méretben (kisebb tér, kisebb méretű burkoló kő)
Árkádsor burkolata	180 m ²	Vöröstégla	Neoromán stílusú árkádsor téglarakásának része
Romterület burkolata	1440 m ²	Szórt murva	Vizuálisan homogén, fehér murva. Potenciális zöldfelület

Megnevezés	Kiterjedés	Típus	Jellemzés
Romterület gyepfelülete	890 m ²	Gyepfelület	Alacsony fenntartású, rendezett
Árkádsor előtti ágyás	85 m ²	Növényágyás	Beállt, erős növényzet
Rézsüs növényágyás	60 m ²	Növényágyás	Kevésbé egészséges, és homogén növényállomány
Északi kápolnák területe	770 m ²	Szabad talajfelszín	Üres, poros, megoldatlan

Jelenlévő növény egyedek:

Fajnév	Kiültetés típusa	Elhelyezkedés	Mennyiség
Rosa spp.- kúszó típus	Növényágyás	Árkádsor északi oldalán annak tövében	1 db
Jasminum nudiflorum	Növényágyás	Rézsüs ágyás	60 m ²
Hedera helix	Gyepótló	Román kori apszis gyepes rézsüje	18 m ²
Parthenocissus quinquefolia	Gyepótló	Román kori apszis gyepes rézsüje	4 m ²
Nerium oleander	Növényláda	Árkádsor keleti oldalán annak tövében	2 db

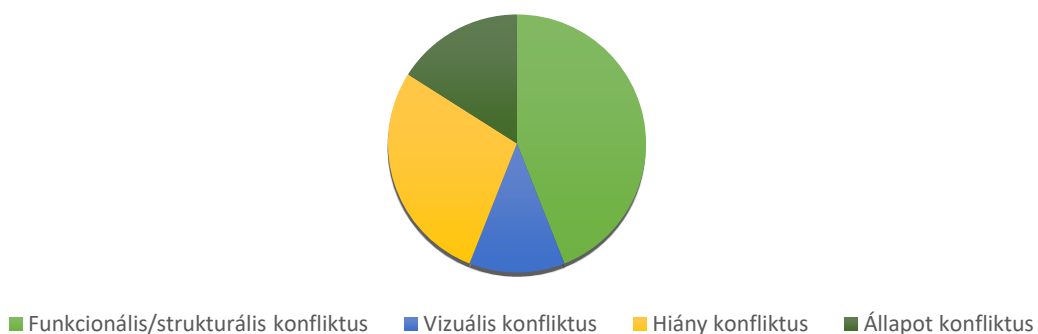
Ipomoea batatas	Növényláda	Árkádsor keleti oldalán annak tövében	2 db
Taxus baccata	Növényágyás	Árkádsor előtti ágyás	85 m ²
Fraxinus ornus	Növényágyás	Rézsüs ágyás	4 db

A teljes vizsgálati terület 7280 négyzetméter területű, ebből a szabadon álló felületek 5565 négyzetmétert tesznek ki. Ezek eloszlása a következő: Zöldfelületek – 1805 m²; Burkolt felületek – 3760 m². A számítás elvégzése után megkapjuk a terület zöldfelületi arányt, mely 32,5 %. A vizsgált terület tehát döntően burkolt, így épített karakterű, azonban a rendelkezésre álló zöldfelületek aránya sem elenyésző, így további potenciált jelenthetnek.

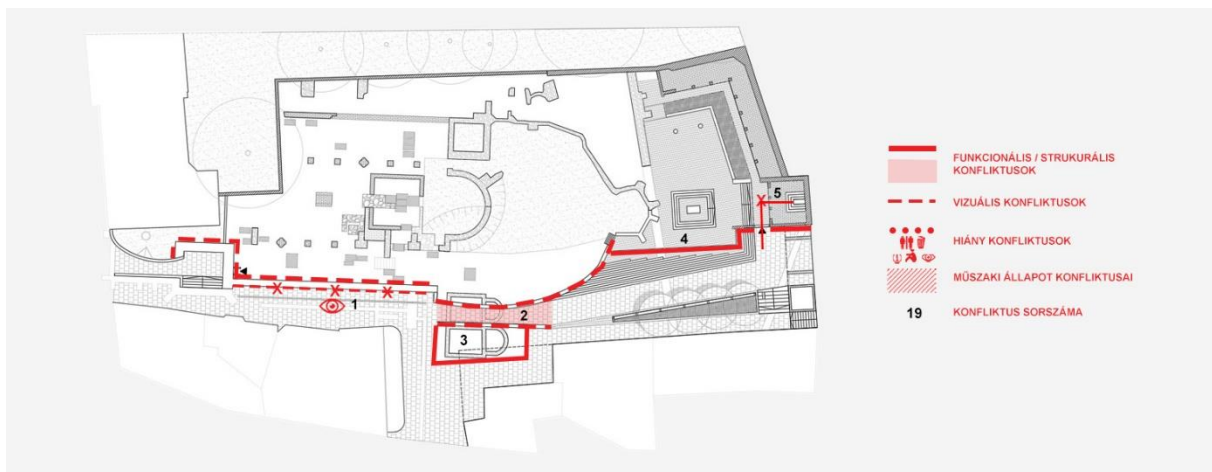
4.4 Romkert konfliktusainak feltárása

A tájépítészeti vizsgálat elengedhetetlen részét képezi a területen megjelenő funkcionális, vizuális valamint egyéb problémák feltárása, vagyis a szabadtérépítészeti konfliktusok vizsgálata. A romkert konfliktusait három csoportba kategorizálhatjuk be: **1. Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai** **2. A romterület konfliktusai** **3. A terület műszaki állapotának problémái.** Ezen konfliktusokat különböző módszerek alkalmazása révén kerültek feltárásra: A városszövetben betöltött konfliktusok elsődlegesen térképes elemzés elvégzésével, másodlagosan a terepi szemlén látottak alapján váltak megismerhetővé. A romterület konfliktusainál a konfliktusok jelentős része az eredeti állapot ismerete által tárult fel, ezért ebben az egyik alkalmazandó módszertan a történeti kutatás volt. (Ld. 2. fejezet) A történelmi állapot összevetésre került a jelenlegi állapottal, ahol a megfelelő információközlés, bemutatás, és látogatói élmény lett vizsgálva. Ebben szintén másodlagos vizsgálati módként jött képbe a terepi szemle. A terület állapotát érintő problémák feltárásában ezzel szemben már döntőleg a terepi szemle adta a feltárás módját.

Konfliktusok típus szerinti eloszlása

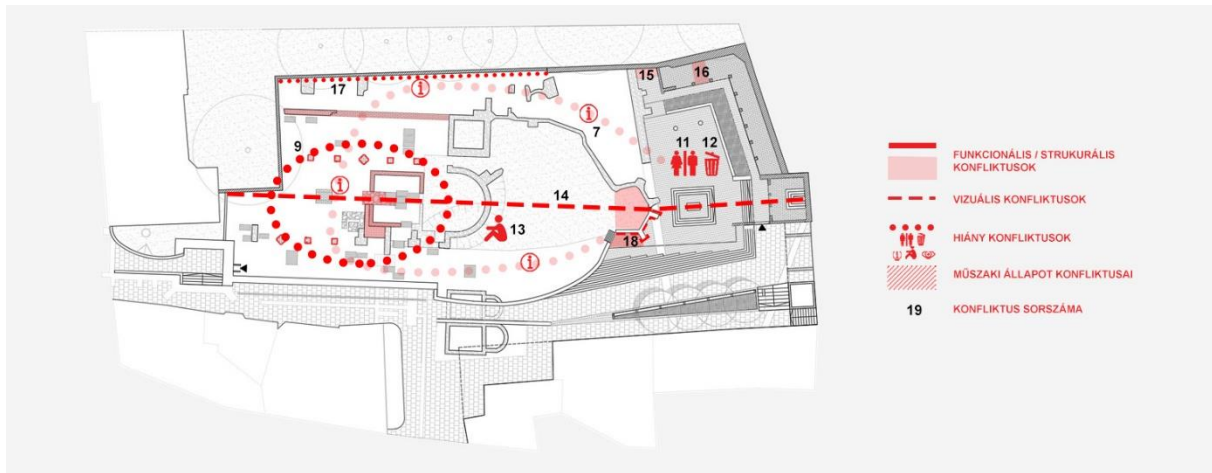
1. **Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai:** (33. ábra) A városszövetben betöltött helyzet konfliktusai döntőleg a 2001-es fejlesztés révén létrejött állapotból adódnak. Az ekkor kialakított vasbeton tartószerkezetű út, és annak *korlátja erős vizuális rombolással jár*, valamint a romokra eső *kilátás nagy részét is takarja*. Az útvezetés igazodni próbál a Bazilika alaprajzához, azonban ez helyenként az *ideálistól eltérő útszélességet* eredményez. A legkeskenyebb szakaszon, a vasbeton hídon ez a szélesség 300 cm. A szükségesnél szűkebb híd magyarázata az lehet, hogy kialakításában el akarták kerülni a Kálmán-kori kápolnák teljes befedését. Ebből viszont szintén konfliktus született, hiszen a kápolnák megközelítését megszüntették, így létrejött az úton a kápolnák felett *egy indokolatlan „lyuk”*, mely esztétikailag, és funkcionálisan sem mondható szerencsés megoldásnak. Az ebbe a kategóriába sorolható legnagyobb problémát azonban mégis az okozza, hogy a romkert nem közterület, így *nem szerves része a városi szabadtérrendszernek*: A területre keskeny kapun keresztül (legutóbbi ottjártamkor, 2023 októberében) 100 Ft fejében lehet belépni. További vizuális és funkcionális konfliktus az Koszorúzási térre vezető széles lépcsőkarnál lép fel, mely tökéletesen összekötné a koronázó tér utcáját a koszorúzási térrel, ezen lépcső aljában húzódik azonban, - azért, hogy a romkertet csak a bejárat kapun keresztül lehessen megközelíteni – a már érintett **kovácsoltvas kerítés**. Ezáltal a kényelmes megközelítés megszűnik, és a két terület összekötéséért kialakított szerencsés lépcsős megoldás teljesen elveszíti hatását. A rajta való közlekedés felesleges, valamint a kerítés miatt továbbra is el van különítve a két térrész egymástól. Az 1-es számú konfliktus típus összefoglaló táblája a szakdolgozat végén megtalálható 8. számú melléklet néven. (8. melléklet)

33. ábra: A városszövetben betöltött helyzet konfliktusai; Saját szerkesztés

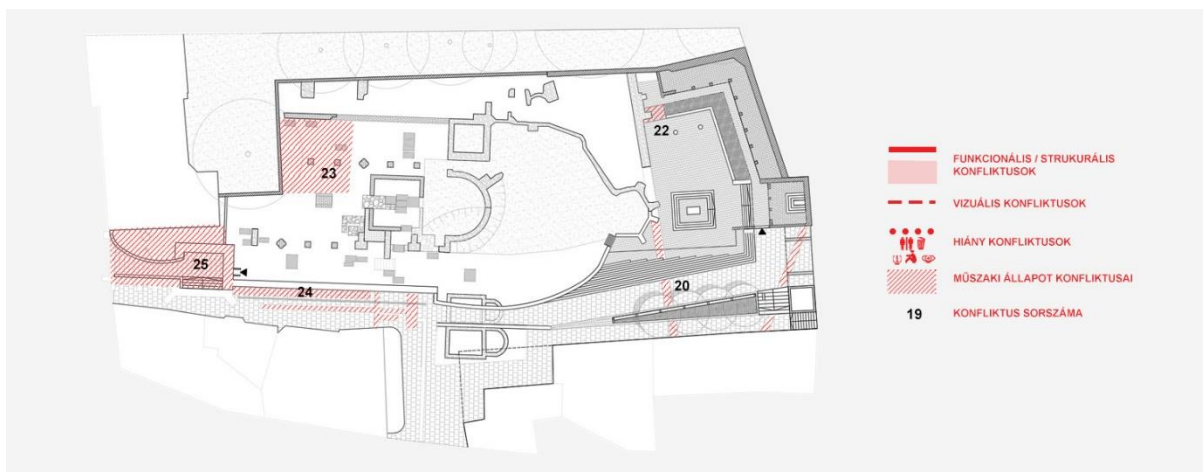
2. **A romterület konfliktusai:** (34. ábra) A romok kiállításának legnagyobb problémája az *ingerszegény bemutatás*. (Ld. 4.5) Egy nemzeti emlékhely kiállítóhelye esetében

a tájépítészeti vizsgálat szempontja magának a kiállításnak a látványossága is, melynek a romkert esetében lenne hova fejlődni. Az információs táblák, és interaktív bemutató táblák mind az árkádsor épületében kerültek elhelyezésre, így magán a romterületen valóban nem talál mást az ember mint romokat. ***A romok között nincsen semmilyen információközlés, valamint látnivalókkal jelzett haladási irány.*** Arról sem kapunk semmilyen tájékoztatást, hogy egyes épületrészek romjai mik voltak egykoron, valamint hogy hogy nézhettek ki. Maga a Bazilika alaprajzi elrendezése és a feltárt sírok holléte ugyan kreatívan fel van tüntetve, ez azonban a romterületen sétálva csak ***kusván elszórt töredékekké esik szét.*** Nincsen a főtengely és az apszis kihangsúlyozva, így ***nem érezhetjük az alaprajzi elrendezést.*** A 2001-ben új építésekkel megjelenített épületalapok, valamint az eredeti romok közti különbségre csak anyaghasználatban jelenik meg a különbség, a ***kettő közti eredetiségbéli fontos különbségre nincs felhívva a figyelem,*** ami elvi és esztétikai hiba. A romok közti információközlés hiánya önmagában nem feltétlen jelentene gondot, amennyiben a területen egyéb funkciók is elhelyezésre kerülnének. ***A romterület azonban teljesen monofunkciós:*** Megőrzi a romokat, melyek megtekinthetőek, minden egyéb funkció viszont kiaknázatlan. Ezek jelenlétére nem volna feltétlen szükség, amennyiben a romterület kellő információt, látnivalót szolgáltatna, így azonban valóban méltatlanul ingerszegény. ***Kihasználatlan funkcióra*** példa a Mátyás-kori kápolna területén lévő nagy gyepes felület, s annak rézsüje melyek a városban általában kedvelt piknikezőhelyek szoktak lenni. Erre a romkertben, annak zártsága, és muzeális jellege miatt nem látunk példát. További lehetőség rejlik a püspökkert téglakerítésének fülkeszerű beugróiban, (MELLÉKLET) melyekre a királyokat ábrázoló domborművek kerültek elhelyezésre. Ezek kapcsán felmerülő funkcionális probléma egyrészt a ***domborművek magyarázatának hiánya,*** valamint a pihenésre, pad funkcióra teljesen alkalmas beugró fülkék kihasználatlansága. Ezek mellett az egész romkertre érvényes, és már érintett probléma a ***főtengely kihangsúlyozásának hiánya.*** Hiába került erre felfűzött elhelyezésre a mauzóleum épülete, valamint az Osszárium, a romterületen állva ez a tervezői gesztus teljesen elveszik, annyira, hogy a Mátyás-kápolna gyepfelületén állva a Mátyás-kori apszis szinte észrevehetetlen. A terület tehát rendelkezik az erőforrásokkal ahhoz, hogy egy látványosan bemutatott kiállítóhely, másik esetben egy kellemes városi szabadtér legyen, (esetleg a kettő együtt) azonban szinte ***minden ezt elősegítő lehetőség kiaknázatlan.*** A romterület bemutatása kapcsán felmerülő, jellemzően hiány konfliktusokat összefoglaló táblázat a szakdolgozat végén 8. számú melléklet néven megtalálható. (8. melléklet)

34. ábra: A romterület konfliktusai; Saját szerkesztés

3. Műszaki állapot konfliktusai: (35. ábra) A műszaki állapot konfliktusainál a teljes területet egységesen vizsgáljuk. Általában egyes objektumok műszaki állapotának kritikus szintű degradálódása a keresett konfliktus. Első és talán legszembeütőbb ilyen eset a Koronázó tér útburkolatában fehér mészkővel megjelenített alaprajzi mintázatok esetében jelenik meg: Az anyagválasztás nem minősült az időjárási viszonyokhoz megfelelőnek, így ezen mészkő részek az út szürke térkő burkolatánál *sokkal erodáltabb állapotban van*. Ez vizuális, és balesetvédelmi kockázatokat egyaránt von maga után. A mészkőn kívül ugyan nem ilyen szinten, de a szürke térkő is helyenként rossz állapotban van. A mészkővel ellentétben itt a károkat főleg a fagy okozhatta, hiszen *több járólap is el van repedve*, mely vizuális rombolással jár. További problémát okoz az elbontott védtető rögzítési alapjainak kijavíthatatlanul hagyása. *A rögzítési pontok továbbra is az útburkolatban éktelenkednek*, belőlük itt-ott villanyvezetékek lógnak ki. A Koszorúzási téren lévő akadálymentesített rámpa kiskockakövei kijárnak az úttükörből, emiatt *a rajta való kerekesszékes közlekedés nem lehetséges*. Ez nem csak funkcionális konfliktust okoz, hanem a hiányos burkolat jelentősen rontja a kiállítás vizuális képét. A rámpa elzárása a felmérés akkori állapotában piros kordonszalaggal történt. További műszaki konfliktusokat okoz a romterület keleti részén lévő *szórt burkolat gyomosodása*, karbantartatlansága, valamint az altemplom jelenleg műszaki problémák miatti lezártasága. A látogatók a romkert rossz műszaki állapota miatt nem tekinthetik meg a teljes romterületet, mely ugyan egy időszakos probléma csak, azonban a látogatói élményt ez is jelentősen rontja. A műszaki állapot kijavítására, karbantartására tett bármely erőfeszítés nyoma pedig egyelőre nem fedezhető fel.

35. ábra: Műszaki állapot konfliktusai; Saját szerkesztés

4.5 Kérdőív kiértékelése

Mivel a hely szakralitásának, szellemének vizsgálatát egyéni szinten célszerű felmérni, a szakdolgozat következő vizsgálati módszere a közvélemény kérdőív általi felmérése. (9. melléklet) Az összeállított internetes platformú kérdőívben 26, 16 és 60 év közötti résztvevő véleménye került összegyűjtésre. Minden kérdőívet kitöltött egyén ismerte a romkert területét, és többségük, vagyis 70 százalékuk járt is már a kiállítás területén. (10. melléklet) Az eredményekben azonnal megosztó volt már az, hogy mennyien tudják pontosan megnevezni azt, hogy a romkert területén milyen épület állt a középkorban. Mindössze 57 százalékuk tudta megadni a pontos és jó választ, 30 százalékuk csak félig jó választ adott, 12 százalékuk pedig nem tudta megválaszolni a kérdést.

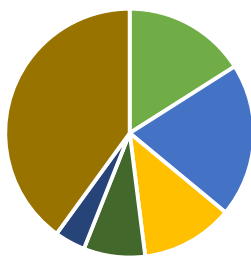
A továbbiakban a kérdőívben ötös skálán pontozhatták a résztvevők, hogy egyes állítások mennyire igazak a romkert jelenlegi állapotára, valamint az egykori Koronázó Bazilikára. A romkernél és a Bazilikánál egyaránt jelenlévő állítások értéke jellemzően alacsonyabb a jelenlegi állapot (romkert) esetében, valamint érdekesség, hogy nagyon magas érték mindössze csak a Bazilika- Szakrális hely párosításánál született. Ennek oka, hogy a többi állításnál megosztó értékek jöttek ki, mely arra utal, hogy nem egységes a romkert megítélése. A további eredményeket az alábbi táblázat foglalja össze:

Romkert	Eredeti épület	
Szakrális hely	3,57 Szakrális hely	4,54
Érdekes turisztikai látványosság	3,23 Érdekes turisztikai látványosság	3,51
Szép városi szabadtér	3,15 Az ország központja	3,92

Élő történelmi emlékhely	3,84	Nemzeti fontosságú épület	4,23
A város nevezetessége	3,81	A város nevezetessége	4,26
Kihaszínatlan terület	2,88	Kihaszínatlan terület	1,31
Csak egy rom	2,11	Csak egy épület	1,15

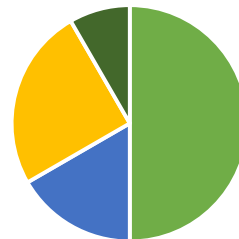
A kérdőív romkert látogatási szokásait vizsgáló részénél az első kérdés által kiderült, hogy a kérdőívet kitöltött egyének döntő többsége, 61,5 százaléka egy két alkalom alatt észre vett mindent a romkertenél, és azóta nem szokott a környezetében időt tölteni. Azon egyének akik szoktak néha elidőzni a romkertenél 5 kategóriában adtak választ arra, hogy ezen alkalmakkor mi vonzza őket a romkerthez. További vizsgálat irányult a romkert területén jártak látogatói élményére is. Az itt jártak fele nem találta a kiállítást különösebben érdekesnek, akik igen, azok 3 csoportba besorolható dolgokat említettek, melyek a történelemre, magukra a romokra, vagy a királysírokra irányultak.

Ha szokott a romkertenél időzni, kérem nevezze meg, hogy ezen alkalmakkor mi vonzotta oda!

- A történelem
- Útba esett
- Az eredeti épület
- Ünnepi események
- Közösség
- Nem szoktam

Mit talált érdekesnek a romkertben való jártakor?

- Nem találtam különösebben érdekesnek semmit
- Azt, hogy a történelemben milyen lehetett
- Magukat a romokat
- A királysírokat

A romkert jelenlegi állapotára irányuló kérdésekből kiderült, hogy ötös skálán, átlagosan 2,9-es értékben elégedettek a romkert jelenlegi állapotával, mely határozottan alacsony értéknek számít. A romkert karakterének saját szavakkal jellemzésénél 36-os ábrán látható elemek domináltak. (36. ábra)

36. ábra: Saját asszociáció a romkert karakterére
Forrás: Google forms

37. ábra: Javasolt funkciók eloszlása
Forrás: Google forms

A szakralitásra irányuló kérdésnél a válaszadók fele szakrális helynek tekinti a romkertet, másik felének java annak tekinti, azonban nem érzi át annak helyből való kisugárzását, kisebb részük pedig egyáltalán nem is gondolja, hogy a romkert egy szakrális hely lenne.

Az utolsó kérdéskör, melyet a kérdőív megvizsgált a romkert jövőképeire irányult. A romkert sorsára érkezett javaslatok a közvélemény teljes megosztottságát sugalja. (11 melléklet) Az utolsó kérdésnél a résztvevők szabad javaslatokat tehettek, új funkciókra és fejlesztési lehetőségekre, melyek kategorizálása után a 37-es ábrán látható javaslatok érkeztek. (37. ábra) Érdekes, hogy a megosztottság ellenére döntő többségük egy érdekesebb kiállítás létesülését javasolta.

5. KITEKINTÉS

5.1 Koronázó helyek más országokban

A nemzetközileg látott példákból, így például Aachen, Reims, és Wavel esetében, más nagymúltú nemzetek koronázóhelyét nem érte megsemmisítő pusztulás. Látunk ugyan példát a fehérvári Bazilikához hasonló esetekre, például Lengyelország egyik koronázóhelyét, a Varsói Szent János katedrális, melyet a második világháborúban földig romboltak, azonban ezt a világháborút követően azonnal újjáépítették. (INT-10) A legtöbb ország a történelem folyamán meg tudta őrizni a nemzeti identitásukban fontos szerepet játszó koronázótemplomot. Ugyan a történelemben Magyarországon is szolgált más templom koronázóhelyként, köztük a Pozsonyi Szent Márton Dóm, vagy a Budavári Mátyás-templom, (INT-10) de a történelmi kutatásból világosan kiderült, hogy Magyarországnak a törvény szerinti koronázó temploma a Székesfehérvári Nagyboldogasszony Bazilika volt. Így ha egy templomot kéne megnevezni, mint Magyarország fő koronázótemploma, (akár mint Aachen, Reims, vagy Wavel) az a fehérvári Bazilika volna. Ritka tehát az olyan eset, hogy egy nagyobb nemzeti múlttal rendelkező országnak nem áll a fő koronázó temploma. A székesfehérvári romkert így egy teljesen egyedi esetként tűnik fel, melyhez kevés olyan, akár nemzetközi példa szolgál útmutatóként, ahol megküzdöttek a koronázó templomokat érintő kérdéskörökkel. (pl. Van-e szüksége egy demokratív államnak koronázó templomra; Mennyire fontos a nemzeti identitásban; Mindenáron meg kell-e őket menteni; Bűn-e veszni hagyni stb.) A székesfehérvári városigazgatás tervezésének így kevés előjárója van, melynek példájából meríthetnének. Ezen szakdolgozat sem kíván választ adni a koronázótemplomokkal kapcsolatos kérdésekre, valamint arra, hogy mi a „helyes” teendő a székesfehérvári romkerttel. A forrásokból, és a

nemzetközi esetekre való kitékintés példájából azonban kimondja, hogy a fehérvári Koronázó Bazilika helyzete egy **nemzetközileg is teljesen egyedi eset**. A dolgozat további célja tehát nem romkerthez hasonló esetekben (koronázó templomok, szakrális terek, romterületek) alkalmazható általános konklúzió levonása, hanem ennek az egyedi helyzetű, és jelentéssel bíró városi szabadtér fejlesztési lehetőségeinek, irányainak, valamint konfliktusfeloldási lehetőségeinek felkutatása és ismertetése. Ehhez a dolgozat kitékintések példáit veszi segítségül.

5.2 Rekonstruálás fokozatainak számbavétele

Ha a romkert szakrális szerepének visszaállításának gondolatával foglalkozunk, a rekonstruálás lehetősége eléggé kézenfekvő megoldásként tűnik fel. Ami példát láttunk elpusztult koronázóhelyekre, (Szent János katedrális) ott a rekonstruálás a pusztulás utáni évtizedekben azonnal megtörtént, így amikor egy nemzeti fontosságú koronázó templomról beszélünk, ahogy a példa is mutatja a rekonstruálás gondolata nem tűnik olyan szélsőségesnek. Arról nem is beszélve, hogy a rekonstruálásnak különböző fokozatai vannak, nem feltétlenül csak az épület eredeti állapotban való visszaépítését értjük alatta. Ezen fejezetrész ebből kifolyólag források, és példák segítségével számbaveszi a romok rekonstruálási lehetőségeinek fokozatait, a romkertté nyilvánítástól a teljes rekonstrukción túl, megnézve mikor mire van lehetőség, mikor melyik lépéshez lehet folyamodni. A fejezet döntő része építészet hatáskörébe eső témákat fejteget, nem tájépítészeti témakört. A vizsgálat teljessége érdekében azonban ettől most el kell tekintenünk, amennyiben pártatlan és objektív szemléléssel kívánjuk fejtegetni a Romkert jövőjével kapcsolatos lehetőségeket.

Eredetihez hű teljes rekonstruálás: A rekonstruálásnak legkézenfekvőbb esete az eredeti épület teljes újrabeépítése, vagyis az elpusztult állapot visszateremtése. A rekonstruálásnak ezen fajtája a leggyakrabban előforduló eset, azonban nagyon alapos tudományos kutatást igényel. Az eredeti állapot rekonstruálása a karták szerint csak és kizárólag az esetben történhet meg, ha az elpusztult állapotról pontos tervek, és feljegyzések állnak birtokunkban. (INT-11) A kivitelezésben a kornak megfelelő technológia, és anyagok használandók, legideálisabb esetben a meglévő romok építőkövei. (INT-12) A Karták által kimondott elvek ellenére mégis találni példát, a külföldi szakirodalmakban (INT-12) imitated-nek, tehát imitálónak, utánzóknak nevezett rekonstrukcióra is. Az imitáló rekonstrukció esetében az eredeti állapothoz hű újjáépítéshez nem áll rendelkezésre elég információ, (általában csak korabeli ábrázolások, rajzok vannak) így más hasonló korú, és szerkezetű épületek megoldásait veszik például a

hiányzó részek kiegészítésére. Ez a fajta rekonstruálási mód azonban továbbra is az eredetihez hasonló épület újjáépítését veszi célul, még ha nem is a legautentikusabb módszerekkel. (INT-12)

Alternatív rekonstrukciók: Ettől merően különbözik az alternatív módokként megjelenő replikáló-, és szuggesztív rekonstruálás. Ezen irányok már nem törekcszenek az eredeti épület újjáélesztésére, mindössze jelképezni szándékozzák. Az ilyen esetekben nem áll rendelkezésre konkrét információ a korábbi épület kinézetéről, így a tervezőknek egy alternatív épület elhelyezéséhez kell folyamodniuk. Ezen épületek lehetnek teljesen más forrásokból merítkező korhű épületek (pl. a berlini nikolai-negyed), modern interpretációk (a párizsi Notre-dame új tornya), vagy csak az eredeti épületet szuggesztáló építmények. (Siponto) (INT-12) A nemzetközi építészetben erre látunk a legkevesebb példát, annak ellenére, hogy a karták elveivel valamivel kevésbé megy szembe, mint az imitáló rekonstrukció. (Nem próbál eredetinek tűnni mikor nem az) Ellenérvként szól talán a romok, és az eredeti épület iránt elkövetett műemlékvédelmi sértés, valamint az, hogy az ilyen jellegű „újjáépítések” eléggé feszegetik a rekonstruálás fogalmi határait.

Részleges rekonstruálás: A részleges rekonstrukció fogalma alatt azt értjük, hogy egy épületnek, vagy egy épületegyüttesnek csak egy elemét, vagy részét építjük újra, az épület/épületegyüttes egyéb részei azonban rom állapotban maradnak. Ilyen esetekre példát a jellemzően a középkori várrekonstruálásoknál látni. (Ld. Toszek vára, 4.3.)

Romkert: Romkertről beszélünk akkor, amikor egy területen a romokat felszínre hozzák, majd azokat (konzerválva) helyben hagyják, mint romok. A romkert állapotában semmilyen újjáépítésről nincs szó, tehát ezen eset egy olyan példa a rekonstrukcióra, ahol annak hiánya/ellentéte van jelen. Egy romkert esetében a romok romokként vannak bemutatva, értékük eredetiségükben rejlik. Érdemes kiemelni, hogy amikor romkertől beszélünk, mindig egy funkciócserélődésnek vagyunk szemtanúi, ugyanis az eredeti épület (belsőter) funkció helyett már szabadtéri funkcióra (városi szabadtér) látunk példát, melynél már a kert és szabadtérépítészeti eszközök alkalmazandók. Ebből fakadóan a felsorolt irányok közül valójában csak ez az eset esik a tájépítész hatáskörébe, a többi építészeti témakör. Romkertre példa szakdolgozat témájaként szolgáló székesfehérvári romkert jelenlegi állapota is. A kutatás teljessége érdekében a következő fejezetben megvizsgálunk egyéb hazai romkert példákat is, a rekonstrukciónak egyéb fokozataira nyújtott nemzetközi példákkal együtt.

5.3 A rekonstrukció fokozatainak megismerése példákon keresztül

Mivel nincs még egy olyan eset, mint a fehérvári Koronázó Bazilika, így egy-egy esetre vonatkoztatható koronázótemplom példát nem fogunk találni nemzetközi szinten sem. Példá gyanánt így más történelmi épületek fognak nekünk szolgálni, ahol a rekonstrukciónak egy bizonyos fokozatát láthatjuk. A példák választásában a dolgozat törekszik a Koronázó Bazilikához hasonló helyzetű szakrális épületeknél maradni, azonban ez nem minden esetben volt lehetséges, így két esetben (Hohenschwangau, és Toszek vára) nem szakrális épületet vizsgálunk.

Drezdai Frauenkirche: A Drezdai Frauenkirche kitűnő példa egy nemzeti identitásban fontos szerepben lévő elpusztult templom polgári összefogásból eredő *teljes rekonstrukciójára*. A 18. században épült barokk templomot a második világháború pusztításai szinte a földre rombolták, a romokat pedig a háború pusztításainak demonstrációja gyanánt közel ötven évig érintetlenül hagyták. 1992-ben azonban a templom újjáépítése ügyében történt polgári összefogás hatására a Drezdai városi tanács jóváhagyta a templom rekonstrukcióját. A következő években megkezdték a romok teljes átvizsgálását, és *a korabeli tervek, és rajzok* segítségével minden meglévő elem beazonosítását. Így a közel 10 évig tartó rekonstrukció az eredeti állapothoz hűen, az eredeti alapanyagok felhasználásával történt. Ami kiegészítésre szükség volt, azt is a korabeli anyagok, valamint technológiák alkalmazásával vitték véghez, így a 2005-re elkészült Frauenkirche rekonstruált épülete tankönyvi példa az *eredeti állapothoz hű*, karták elveit betartó rekonstrukciónak. (INT-13)

Mátyás-templom: A Mátyás templom a források szerint már a 13. században állhatott a Budai várban. Imponáns gótikus formája a 15. századra alakult ki, azonban a török kor alatt pusztulásnak indult, 1723-ban pedig tűzvész áldozata lett. Az ezt követően restaurált templom korábbi állapotánál jóval szerényebb köntöst kapott. 1873-ban Schulek Frigyes vezetésével megkezdődött a templom eredeti gótikus állapotának helyreállítása, melynek keretében a korábbi szerény templomot, és környezetének jelentős részét elbontották. Így a rekonstrukció a jelenlegi állapot szándékos elpusztítása árán jöhetett létre. A korábbi állapotról tervekkel azonban nem rendelkezett Schulek, mindössze korabeli ábrázolások, és leírások álltak rendelkezésére, *pontos dokumentáció nem*. A ma is látható létrejött rekonstruált gótikus állapot így az *imitáló rekonstrukció* esete közé sorolható. Schulek a templom részletképzésénél a korra jellemző megoldásokkal, más korabeli épületek példájával, valamint *saját megoldásokkal* pótolta ki a forráshiányos részeket. A létrejött állapot tehát *nem az egykor állt templom hű újjáalkotása*, hanem a régi állapotot imitáló új (eredeti) építészeti alkotás. (INT-14)

Hohenswangau: A bajor Hohenswangau a középkorban lovagi vár volt, mely nem élte túl a középkor viharait. A 19. században Bavaria hercege rábukkant a romjaira, és romantikus kastély építését szorgalmazta a vár maradványai között. A kastély a régi korokat megidéző neo-gótikus stílusban épült, az eredeti állapotra utaló jelek nélkül. Az építész Domenico Quaglio volt, aki a tervezésben a régi gótikus stílust megelevenítő neo-gótikus stílus jegyeiből, valamint saját *tervezői fantáziájára* hagyatkozott. (INT-15) A létrejött *teljesen új épület* tehát az *egykori vár replikájaként, azt jelképezve* épült fel, az eredeti állapot ismeretének, valamint az arra való törekvés teljes hiányában. Ezáltal Hohenswangau esete tökéletes példa a *replikáló rekonstrukciónak*. (12. melléklet)

Sipontói bazilika: Siponto külterületén, a városszöveten kívül található a *szuggesztív rekonstrukciónak* például szolgáló Sipontoi bazilika installációja. A múltban a területen egy ókeresztény templom állt, azonban a jelenkort már csak rom állapotában élte meg. A régi ókeresztény bazilika újjáélesztésének feladatát Eduardo Tresoldi vállalta magára, a megszokott módszerektől merően különböző hozzáállással. A bazilikát, annak szerkezetét, és tömegét, valamint formavilágát megidéző *drót, és fényinstallációval* élesztette újra. (INT-16) A romokra ráépült installáció így kiképzésében, részleteiben semminemű törekvést nem tesz az eredeti állapot hű megjelenítésére, mindössze *szimbolizálja, érzékelteti az egykoron itt állott épületet*, mindezt látványos és hatásos módon. Ennek a megoldásnak kereteiben a romok is megfigyelhetőek maradtak, eredetiségükben való károsodás nélkül. (13. melléklet)

Toszek vára: A Toszek nevű lengyel városban található kastélyegyüttes a *részleges rekonstrukciónak* szolgál példaként. A középkori vár 1811-ben tűzkár áldozata lett, a 20. századot rom formájában élte meg. A várat 1957-ben kezdték el újjáépíteni, azonban teljes rekonstrukció helyett csak a markáns észak-nyugati tornyot, valamint a keleti kaputornyot építették vissza, az eredeti állapotra törekedve. (INT-17) Az épületegyüttes többi részét, így a várfalat, és a melléképületeket azonban *meghagyták eredeti rom állapotában*, így vegyítve a romterületet a rekonstruált építményekkel. Ez a megoldás megőrizte ezáltal részben a romok műemlékvédelmi értékét, azonban a *jellegzetes épületrészek rekonstrukciójával* újjáélesztették a vár eredeti pompáját.

Budavári Mária Magdolna torony: Az *előzőhöz hasonló hazai példa* a budavári Mária Magdolna torony. A Kapisztrán tér mellett *egymagában álló torony* a török kor előtt még egy több hajós templom volt, azonban a török kor veszedelmeibe a templom, annak tornya kivételével súlyosan megsérült. Az ezt követő hasonlóan viharos évszázadokban azonban a torony is többször erősen megsérült. Ennek legutóbbi helyreállítása az 1950-es években történt meg, amikor az eredeti templomnak mindössze a tornyát restaurálták, a többi részét pedig

elbontották, ami maradt, azt rom állapotában hagyták. A Mária Magdolna torony így az *eredeti templom romterületéből kimagasló restaurált építmény*. Az egykori templom területén „kulturális-turisztikai központ kialakítása kezdődött, amely egyaránt szolgálja a templom történetének és szellemi örökségének bemutatását, valamint a Várnegyed e szegletének népszerűsítését, vonzerejének növelését is.” (INT-18) Mindez a romok igényes, és szemléletes állapotban való megőrzésének, a templomra emlékező központi emlékmű szabadtéri installációnak, valamint a Mária Magdolna toronyban kialakított, a budavárról és az eredeti épületről szóló kiállításnak keretében történik.

Váci Szent Mihály templom romja: A Vác főterén található *romkert* helyén a középkorban Szent Mihály tiszteletére épített székesegyház állt, mely, mint sok előbbi példa, súlyosan rongált állapotban élte túl a törökök kivonulását. Az ezt követő évszázadban a templom falait elbontották, építőköveit az új székesegyház építésénél használták fel. Így a megmaradt állapotot a fehérvári romkerthez hasonlóan csak az *egykori falak alapjai* jelentették. Mai állapotában a feltárásból előkerült romok *a talajszint alatt kialakított altemplomban* tekinthetők meg, a templom történetét, és jelentőségét bemutató kiállítással együtt. (INT-19) A felszínen ezzel szemben az egykori templom leghosszabb ideig fennálló állapotának *alaprajzi elrendezését szimbolizáló nem eredeti falalapok* találhatóak. Ezeken a habarcsba rakott terméskő falalapokon kívül bejárható gyepfelület, belül szintén gyalogosforgalom elbírására szánt szórt burkolat van. A romterület így *szerves részét képi a főternek*, az azon való jellemző közlekedés egyik főirányát, valamint a romokon való megpihenés lehetőségét egyaránt biztosítva, az altemplomban kialakított kiállítás pedig Vác turisztikai és kulturális értékeit gazdagítja.

Keszthelyi várkert: A Keszthely belvárosában lévő várkertben a Szent Lőrinc nevét viselő kápolna romjai találhatóak. A terület fő karakterét a Keszthelyi Magyarok Nagyasszonya plébániatemplom köré épült vár kertje adja, a templomrom maga kevésbé van központi szerepben a városi szabadtéregyüttesben. (INT-20) Magának a romoknak megőrzési, és bemutatási módja így nem annyira példaértékű számunkra, a várkertnek a példája azonban annál inkább: A történelemben várkertként működött területen a *kápolnarom meghagyása* mellett számos egyéb városi közterekben nagyra becsült funkció is elhelyezésre került, így hangulatos játszótér, deck burkolattal körbevett városi dísztó, szobrok, emlékhelyek, és pihenők egyaránt. A várkert jelentős mértékű zöldfelületével így a város egyik legértékesebb közterületének számít, benne a középkori kápolna romjaival. A keszthelyi várkert tehát olyan *romkertre példa*, ahol a romterület a városszövet szerves részét alkotja, szabadon bejárható, megtekinthető, azonban az eredeti épületre való emlékezés mellett *egyéb városban szeretett*

szabadtéri funkciók is gazdagítják a szabadtéregyüttest. Külön kiemelendő, hogy a falalapok között öntözött, karbantartott gyepfelület van, mely példaértékű a *romok zöldfelülettel való párosítására*.

6. EREDMÉNYEK, JAVASLATOK

6.1 A romkert helyzetének összefoglalása

A kitekintések tanulságainak birtokában tekintsünk vissza a vizsgálati helyszínre, egy arra érvényes végleges konklúzió levonásának szándékával. A romkert jelenlegi állapotát a felmérések eredményeként (Ld. 4. fejezet) legegyszerűbben a *méltatlan, deszakralizált, és ingerszegény* szavakkal tudjuk összefoglalni. Ahogy azt a korábbiakban láthattuk az egyik legnagyobb múltú és jelentőségű szakrális építményünk romjáról van szó, a jelenlegi állapot azonban nem támasztja ezt alá. Székesfehérvár nemzeti jelentősége a Koronázó Bazilika jelenlétében rejlett, így annak romjainak a *városban ennyire alárendelt szerepben* való léte semmiképp nem méltó a múltjához és a fontosságához. Ezen állítások azonban szakmáktól függetlenül, a tények birtokában is könnyen kijelenthetőek, a dolgozat viszont a *tájépítészeti oldalt* hivatott képviselni. Méltatlansága ilyen szemszögből vizsgálva is megjelenik, hiszen a terület a történelmi belváros szívében található, amely hatalmas *szabadtérépítészeti lehetőséggel bír*. Ahogy azt láthattuk a jelenlegi állapot felmérésénél, a romkert szabadtérépítészeti együttese azonban jellemzően *nem él a benne rejlő szabadtérépítészeti potenciálokkal*. (potenciális városi zöldterület, közterület, rendezvényter) A romkert az *emberektől elzárt, monofunkciós és konfliktusos terület*. A tájépítész egyik fő feladata az emberek számára élhető, és szerethető környezet létrehozása, legyen az táji, vagy települési környezetben, a romkert jelenlegi állapota azonban *nem az embereknek szól*. Tájépítész szemmel tehát a romkert legnagyobb hiányosságát ez jelenti, melynek tájépítészeti orvoslása a romkert *emberek számára történő megnyitásában, potenciális városi zöldterületeinek kihasználásában, valamint építészeti vagy szabadtérépítészeti módszerekkel történő szerethetővé tételében keresendő*. (Ld. 6.3.)

A tájépítészet azonban mindig a környezettel egységben gondolkodik, így fontos a romkert városszövetben betöltött strukturális jellemzőit is összefoglalni. Ahogy már említettük elhelyezkedését tekintve a *város szívében található* ugyan, de *nem szerves része a városszövetnek*, hiszen mellette jellemzően csak elhalad a forgalom. (Ld. 4.2.) Magának a területnek az üressége *rest üt a városképben*, a beépítést tekintve üres tér. (Ld. 4.2.) Ez az

üresség azonban vizuális és strukturális *tagoltsággal* jár, a látvány nem könnyen értelmezhető. (lásd 4.4.) A romkert tehát a város egy *strukturálisan és vizuálisan konfliktusos* területe, melynek a város szerkezetébe való beillesztése nem volt sikeres. Emellett elsődleges funkcióját, vagyis a romok megőrzését, és bemutatását sem tölti be kifogásolhatatlan módon, hiszen ahogy 4.4-es fejezetben láthattuk, a *romterület bemutatásánál is fellép számos konfliktus*. (Ld. 4.4.) A romkert helyzete a tájépítészetinél tágabb értelemben tehát a terület *városszövetbe történő megfelelő beillesztése, az emberek számára vonzóvá tétele, valamint a Koronázó Bazilika emlékének méltó megőrzése/bemutatása révén orvosolandó* a jövőben. (Ld. 6.3.)

6.2 A romkert szakralitásának összefoglalása

Ahogy a bevezetésben említettük, a városigazgatás nem csak vonzóvá kívánja tenni a romkertet, hanem célkitűzésük, hogy kiérdemelje a Kárpát-medence méltó szakrális központja címet, így alábbi fejezetrészben összefoglaljuk a romkert helyzetét, mint szakrális terét is: Ahogy a történelmi kutatásban megismerhettük a Koronázó Bazilika az ország szellemi közepének, az *Isten és az állam kapcsolatának szimbolikus tere* volt. Ez a szerep a magyar államéletben helyettesíthetetlen fontossággal bírt, melyre bizonyíték az is, hogy amíg volt független magyar állam, addig a koronázó bazilikát folyamatosan bővítették, életben tartották, ezáltal nem hagyták pusztulni. A végül bekövetkező pusztulást valójában a független magyar államélet megszűnése váltotta ki. Ezt követően ez a kiemelt szerep az évszázadok alatt feledésbe merült, azonban ma ismét tudomásunk van róla.

A kérdőívekből kiderült számunkra, hogy az emberek általában tisztában vannak azzal, hogy a romkert egy szakrális hely, azonban ez a szakralitás jellemzően nem személyes töltetű. A profán tértől való különbözőség vitathatatlan szinte mindenki számára, azonban ez a különbözőség csak a történelem ismeretéből adódik. *Szakralitása tehát a történelemre, a szakrális múltra való emlékezésben rejlik*. A múltban betöltött jelentősége azonban jelen állapotában nem nyilvánvaló, nem reprezentálja a jelenlegi állapot azt. Azon egyének, akik szakrális térként is ismerik a romkertet, sok esetben *alábecsülik történelmi fontosságát*, legyen annak az oka az ismereteik hiánya, vagy csak a jelenlegi állapot méltatlan helyzete. Ha a romkert szakrális töltetét attól várjuk, hogy az egykori állapotra emlékeznek, azt az ahhoz méltó megelevenítés révén érhetjük el, vagyis a *profán környezetnek összhangban kell lennie a szakrális színttel*, alá kell támasztania a szentséget.

A profántól való különbözőség azonban személyes szinten, a hely szelleméhez való vonzódás révén is elérhető, így egy hely szakralitása - ahogy már az 1.2-es fejezetben

leszögeztük - *egyéni szinten is végbemehet* a hely szellemén keresztül. Ehhez a kulcs *a hely közösségek számára való vonzóvá tétele*. Ha tehát a romkert szakralitására, profántól való különbözőségére gondolunk, jövőkép lehet számunkra egy a múlt szelleme által átjárt (és ezáltal profántól különböző) *vonzó városi köztér (vagy beltér)*, melyhez az egyének személyes szinten is kötődni tudnak, vagy egy a *múltat méltón megidéző/bemutató szakrális kiállító tér*, mely kevésbé személyes, mint nemzeti szakralitással bír.

6.3 A romkert négy járható fejlesztési iránya

Az alábbi fejezet az ezen jövőkép elérését segítő 5. fejezetben megismert lehetőségek, valamint a történelem és a jelenlegi állapot megismerésének tanulságából tehető megvalósulási javaslati módokat ismerteti a kutatási eredmények felhasználásával. A fejezet egy-egy (az 5. fejezetben megismert) irány a romkertre alkalmazott bemutatásain megy keresztül. Az ezek mellett, és ellene szóló érveket táblázat formájában szemléltetjük, majd az adott irányra tett javaslat rövid leírása követi.

1. Alternatív rekonstrukció	
Mellette szól	Ellenérv
Nincs pontos dokumentáció arról, hogy milyen volt a Koronázó Bazilika, így az eredeti állapot „rekonstrukciója” valójában nem az eredetihez hű állapot eredményezne. ++	Az alternatív rekonstrukció a rekonstrukció fogalmi kereteit feszegeti. -
Alternatív épület kialakítása történhetne az árkádsor épületegyütteséhez hasonló stílusban. +	Egy ilyen épület romokra való ráépítése a romokban való kártétel, vagy teljes megszüntetés nélkül nem lehetséges. --
Van lehetőség a Koronázó Bazilika alaprajzától eltekintő, de azt valamilyen formában megjelenítő, annak tömegét és méreteit demonstráló, településképpbe beleillő épület építésére. +	Az új épület minden régészeti értéket felszámolna egy teljesen új és légbőlkapott replikáló rekonstrukció létrejöttének érdekében. ---
	A romokat megőrizni képes, Sipontoi bazilikához hasonló szuggesztív

	rekonstrukció városszövetben nem működik (Nem illeszthető be a városképbe) -
$\Sigma 4$	$\Sigma 7$

2. Eredeti állapot teljes rekonstruálása	
Mellette szól	Ellenérv
A koronázó templomoknak a nemzeti identitásban fontos szerepe van. ++	Nincs az eredetihez hű rekonstruáláshoz megfelelő dokumentáció. (Rekonstruálás szembemegy a kartákkal) ---
Egyedi eset, hogy ne állna egy országnak a történelmi koronázó temploma. +	Nincsen elegendő eredeti építőkő. -
Ha a nemzeti-kulturális érdek megköveteli a koronázó templomra való igényt, csakis az eredeti rekonstruálása révén érhetjük ezt el. +++	Nem áll rendelkezésre a teljes alaprajzi terület, ha pedig attól eltekintünk nem vagyunk hűek az eredeti állapothoz. --
Az eredeti romokra rá lehetne építkezni a meglévő kőanyag felhasználásával, így az alternatív épülettel szemben az eredeti romokat és romterületet nem kéne felszámolni. ++	Teljes alaprajzi területnek helyet csinálni műemlékek kárára történne. (Püspöki palotát el kéne bontani) ---
$\Sigma 8$	$\Sigma 9$

Mindkét eset a *jelenlegi állapot teljes felszámolásával* járna, (Mivel kizárjuk a szuggesztív rekonstruálást) így az abból való merítkezés nem releváns. Egyedül az árkádsor és környezete maradhatna meg, a teljes romterületet, valamint a koronázó teret fel kellene számolni. A létrejött épület azonban *közösségek befogadására alkalmas*, szakrális, és nemzeti múltira méltón emlékező belsőtér lehetne, ahol az erre való átszellemülés könnyen létrejöhet, hiszen a *belső szakrális tér* a profán tértől teljesen elkülönült zárt térként működik. Egy ilyen szintér a lakosság számára vonzó lehetne, így a hely szakralitását adó, közösségek számára létező többlettartam is erősödhetne, tehát valódi szakrális térről beszélhetnénk. Bárminemű rekonstruálás esetében az előző fejezetben (Ld. 6.2.) ismertetett két szakrális jövőkép iránya közül könnyedén teljesülhetne bármelyikük: A közösségek számára vonzó és szerethető, személyes töltetű térként szolgálhatna a *rekonstruált bazilikában lévő imahely vagy misehely*,

esetleg közösségi ház; az egykori állapotra és jelentőségre méltón emlékező irány pedig magának az épületnek a muzeális valamint bemutató jellegében rejlene. Egy, az *eredeti állapotot méltón megjelenítő épület, az egykori szakrális jelentőségnek állíthatna a emléket*, emellett pedig múzeum és kiállítóhely is létesülhetne benne. A Bazilika hatalmas méretéből adódóan minden előbb felsorolt funkciónak jutna bőven hely. A rekonstruált épület vitathatatlanul a *város hangsúlyképző épülete* lenne, emiatt az alárendeltség teljesen megszűnne. További konfliktusokat okozna azonban a műemlékek elbontásával, és az úthálózat beszűkülésével járó rekonstrukció problémája.

3. Részleges rekonstrukció	
Mellette szól	Ellenérv
Nem igényli a teljes alaprajzi területet. ++	Egyes épületrészekről sincs az eredetihez hű rekonstrukcióhoz megfelelő dokumentáció. - -
Az eredeti épületre nem törekvő stílusban is elvégezhető. +	Odafigyelés nélkül széteső, tájidegen, és furcsa építményt eredményezne. -
Bizonyos épületrészek megelevenítettek lennének, többi rom formában megőrizhető. ++	Romok között az eredetiség látszatát keltheti. (átverés) --
Elhelyezhető városi szabadtérben (vegyíthető) +	
$\Sigma 6$	$\Sigma 5$

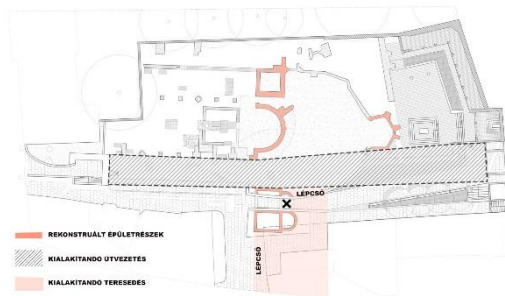
A részleges rekonstrukció esetében nem kéne a romkert jelenlegi állapotát felszámolni, *minden lehetőség adott* egy ilyen irányú létrejöttéhez. Az árkádsor, és a koszorúzási tér jelenlegi formájában maradhatna, a legnagyobb átalakítások a romterületet érintenék. Mivel a romterületen jelenlegi állapotában is találunk új építésű romokat, a műemlékvédelmi sértéstől kevésbé kellene tartani. *Rekonstruált épületrész válhatna így a Kálmán-kori kápolnából*, ahogy Lutz Géza tervein is láthattuk. (Ld. 3.1) Javasolt ezen elképzelés felülbírálása, hiszen annak ellenére, hogy nem valósult meg, tökéletes előjárója lehetne egy jövőbeli részleges rekonstrukció tervnek. Alternatív rekonstrukció épületrész *a román-kori apszis egy töredéke az észak-nyugati toronnyal együttesben, vagy a Mátyás-kápolna*. (Esetleg csak egymagában a torony, lásd Budavári Mária-Magdolna torony) Ezen megoldások legnagyobb pozitívuma a

belső térélmény megteremtése lenne, hiszen ahogy az előző esetekben is láthattuk, az ilyen térben a profántól való elkülönülés könnyebben kialakul, létrehozva a szakrális élményt. A kialakított épületrészeket *számos szakrális funkcióval* el lehetne látni (kápolna, imahely, emlékhely) a kiállítási funkciók mellett. A városszöveti problémák is orvoslásra kerülnének, hiszen a *városképből betöltött ürességet felszámolnák* a rekonstruált építmények. Mivel ezen irány is nagy átalakítással járna, javasolt a *koronázó tér útvezetésének* a Lux féle terveken szereplő állapotra való *visszaalakítása*, valamint a Kálmán-kori kápolnák környezetének felszabadítása a szocializmus alatt épült, műemlékvédelem alatt nem álló előnytelen kinézetű *épület elbontásával*. Ezen átalakítás egy itt kialakuló strukturálisan, és vizuálisan is szerencsés teresedést eredményezhetne. (38. ábra) További lehetőséget nyújt, hogy ezen irány tökéletesen vegyíthető a következő bemutatott esettel, vagyis a városi szabadtér kialakításával.

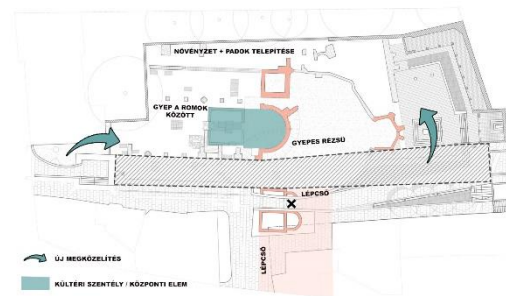
4. Romokból városi szabadtér	
Mellette szól	Ellenérv
Nincs a romokban való semmilyen kártétel. ++	Eredeti állapotot kevésbé látványosan megelevenítő megoldás -
A romok eredeti állapotukban vannak bemutatva. +	Odafigyelés nélkül a város széteső, üres, és furcsa részének tűnhet. -
Eleget tesz a karták elveinek, és a műemlékvédelmi elvárásoknak. ++	Továbbra is rom marad a koronázó templom. --
Vegyíthető a részleges rekonstruálással +	
Σ6	Σ4

Az előbb ismertetett rekonstruált épületek környezete továbbra is városi szabadtérként működhetne tovább, melynek kereteiben tett legjelentősebb javaslat a terület *emberek számára történő két irányból történő teljes megnyitása*. (39. ábra) Ha viszont a romokat továbbra is romként hagyjuk a terület ugyan „üres tér” marad, azonban ha emellett nem csak elhaladna a forgalom, hanem megnyitnánk és a város szerves része lenne, az ürességet *feltölthetnénk emberekkel, és az őket vonzó köztéri funkciókkal*. (Ld. Keszthelyi várkert, 5.3.) A múltat méltón reprezentáló szakrális irány a rekonstruálás opciójánál ugyan jóval kevésbé tudna egy városi szabadtér esetében érvényesülni, azonban ahogy már leszögeztük a szakralitás erősítésére létezik egy másik irány is, vagyis a személyes szintű kötődés kialakítása. Tájépítészként kötelességünk képviselni ezt az irányt is, hiszen a tájépítészet feladata az

embereknek célzott, élhető környezet kialakításának vágyával való tervezés. A közterülettel nyilvánítás keretében számos rendezési munkák is előtérbe kerülhetnének, melyek általános célkitűzése az *élhető környezet megteremtése*. Ennek kereteiben a *zöldfelületek növelése*, (teljes romterület gyepesítése, Ld. 5.3. – Keszthelyi várkert) az *embereket vonzó pihenőhelyek/piknikezőhelyek*, (a püspökkert kerítésének tövében/ a gyepes részen) *valamint romterületen kívüli vendéglátóhelyek*, így akár egy kávézó/étterem kialakítása a javaslatunk. A szokványos szabadtéri funkciók mellett azonban fontos megemlíteni a szentségről is, így javasolt a romterület apszisában elhelyezett *központi elem létesítése*, mely egy kültéri szentély, esetleg egy a bazilikára emlékező installáció formájában valósulhatna meg. (Ld. 5.3. - Budavári Mária-Magdolna torony) Ha ezen szabadtéri javaslatokat vegyítjük a részleges rekonstruálásnál tett javaslatokkal, a lehetőségek végtelen tárháza áll rendelkezésünkre, melyekkel való tervezésnél javasolt az emberek tervezésbe való bevonása, vágyaik érvényesítése végett.

38. ábra: Részleges rekonstruálás javaslati koncepciója
Saját szerkesztés

39. ábra: Romokból szabadtér javaslati koncepciója
Saját szerkesztés

6.4. Konklúzió levonása

A romkerttel való tervezésnek sajnos nemzetközileg nincsen megfelelő példát mutató előljárója, (Ld. 5.1) így nehéz egy szakdolgozat kereteiben olyan megoldást felmutatni konklúzióként, amely minden igényt képes kielégíteni, és szakmailag korrekt marad. A szakdolgozat kutatásából adódó első konklúzió tehát, annak a kijelentése, hogy *a romkert helyzete egy teljesen egyedi eset, melynél nincsen konfliktusmentes, egyöntetűen jó megoldás*. Ha a nemzeti összefogás szorgalmazza a Koronázó Bazilika megépítését, a helyzet speciális esetéből adódóan lehet realitás a karták elvei alól történő kivétel tétel, és a Koronázó Bazilika műemlékelbontás általi rekonstruálása. Ha egyetértés születne ugyanis abban, hogy ez a nemzet érdeke, és a nemzeti identitásban kivételes fontosságú a rekonstruált Bazilika, nem lehetne mást tenni. Erre az egyetértésre azonban a közeljövőben nem sok eséllyel fog sor kerülni, *a romkert területrendezésére viszont már a jelenben szükség volna*. (Ld. 6.1.) Járhatóbb, és

konfliktusmentesebb megoldás volna tehát a *továbbra is városi szabadtérben való gondolkodás, esetleges részleges rekonstrukciókkal vegyítve*. Ahogy a kutatás eredményeiből is látszik (6.3.) a romokból városi szabadtér kialakítása járna a legkevesebb konfliktussal, emellett szólt a legkevesebb ellenérv. Kiemelendő azonban, hogy a legtöbb valamely irány mellett felsorakoztatható érv az eredeti állapot rekonstruálása esetében volt, azonban ugyanezen eset ellen szólt a legtöbb érv is, tehát a dilemma továbbra is fennáll. Tájépítésként azonban kötelességünk képviselni, a konfliktusmentes, tudatos városfejlesztési folyamatokat, így a szakdolgozat továbbra is a terület emberek számára megnyitását, és zöldfelületeinek növelését javasolja egy *szakrális múltra emlékező szabadtérépítészeti alkotás keretein belül*. (Ld. 6.3. – Romokból városi szabadtér)

ÖSSZEGZÉS

A szakdolgozat eredményeinek összegzése: A hely szakralitása a profántól való szellemi különbözőséget, elválást jelenti. A tartalmi többlettartam a hely szellemén keresztül megy végbe, jellemzően személyes szinten. A tájépítészeti vizsgálat során a hely szakralitásának objektív megmutatkozását a közösségekben kell keresni. A székesfehérvári Koronázó Bazilika a magyar államéletnek volt a kiemelet épülete, a hozzá kötődő közösség szűkebb körben az állam, tágabb körben az egész nemzet volt. A Bazilika előtti központi tér a korabeli hármas egységű településszövetben az Isten és az állam kapcsolatának szimbolikus helye volt, a prépostság pedig a város kiemelt pontja, legfőbb települési egysége volt. A bazilikát nagy munkák révén ugyan, de életben tartották a történelem folyamán, egészen míg létezett független magyar állam. A Bazilika bekövetkező pusztulását a magyar állam megszűnése jelentette. A bazilikát ezután fokozatosan elbontották, a város besűrűsödött, végül pedig ráépült a ma is álló püspöki palota, mely végérvényesen ellehetetlenítette a konfliktusmentes rekonstruálást. Mára a terület felszínre került ugyan, azonban számos tervezések révén sem sikerült a romkertnek a kiemelt fontosságú egykori épület méltó emlékhelyévé válni. A terület a városszövetbe be nem illesztett, emberektől elzárt, konfliktusos része a belváros értékes szabadtérrendszerének. A benne rejlő szabadtérépítészeti lehetőségek, így a belvárosi közterületrendszer szerves részévé tétele, a potenciális zöldfelületek kihasználása, valamint a város emberek számára szeretett pontjává tétele mind kiaknázatlanok. A romkert így a városnak egy kihasználatlan, fejlesztésre szoruló része, mely nem méltó az egykori Koronázó Bazilika fényéhez. A városigazgatás éppen ezért 2031/2038-as emlékévre a területet méltó szakrális központtá kívánja emelni, az ezt

lehetségessé tevő módszereket azonban szakmai ellentmondások övezik. A szakdolgozat a konfliktusmentes, tudatos városfejlesztés érdekében javasolja a területen továbbra is szabadtérépítészeti alkotásban való gondolkodást, elkerülve a kartákat és a műemlékvédelmi érdekeket sértő rekonstrukciós lehetőséget. A terület már azzal méltóbb szintere lehetne a történelmi múltnak, ha a helyi közösségek magukénak tekintenék, a város szeretett és felkapott pontjává válna, mely esetleges részleges rekonstrukciókkal, és szakrális töltettel a múlt előtt méltón tiszteleg.

Nyomtatott irodalmi források:

- Bakos F.** (1994) *Idegen szavak és kifejezések kéziszótára*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Bánk J.** (2004) *3800 Latin bölcsesség*. Novella Kiadó, Budapest.
- Csutiné E., Reich Sz.** (2021) *Települési Örökségvédelmi Hatástanulmány Székesfehérvár*. Székesfehérvár Megyei Jogú Önkormányzata, Székesfehérvár.
- Dercsényi D.** (1943) *A Székesfehérvári Királyi Bazilika*. Műemlékek Országos Bizottsága, Budapest.
- Dobai A.** (2021) *Mozaikok a városi szakrális tér értelmezéséhez*. ELTE TTK Regionális Tudományi Tanszék, Budapest.
- Eliade M.** (2019) *A Szent és a profán*. Helikon Kiadó, Budapest.
- Fitz J.** (1980) *Székesfehérvár*. Panoráma Kiadó, Budapest.
- Jankó F.** (2002) *A hely szelleme, a településimage és településmarketing*. ELTE Természettudományi Kar, Budapest.
- Lenner T.** (2022) Székesfehérvár történeti településföldrajza. *Településföldrajzi tanulmányok 5. évf. 2. szám.*
- Lővei P.** (2001) Székesfehérvár, Romkert - 1936-1938. *Építés-Építészettudomány XXIX (3-4)*, 379–388.
- Oltai P.** (2000) Székesfehérvár, középkori romkert, Nemzeti Emlékhely. *Műemlékvédelem 44 évf. 2. szám*, 81-87.
- Otto R.** (2001) *A Szent*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Tótfalusi I.** (1996) *Magyar értelmező kéziszótár*. Merényi Könyvkiadó, Budapest.

Felhasznált Internetes források:

- INT-01.** (Letöltés dátuma: 2023. 03. 30.) *Bánó Attila - Nemzeti emlékhely létesül a székesfehérvári koronázó bazilika helyén?*
Forrás: <https://magyarnemzet.hu/kultura/2023/02/nemzeti-emlekhely-letesul-a-szekesfehervari-koronazo-bazilika-helyen>
- INT-02.** (Letöltés dátuma: 2023. 04. 29.) *Fehérvár a 11-13. században*
Forrás: <https://mek.oszk.hu/01900/01954/html/index912.html>
- INT-03.** (Letöltés dátuma: 2023. 04. 29.) *A székesfehérvári királyi bazilika*
Forrás: <https://multbanezo.blogspot.com/2013/08/a-szekesfehervari-kiralyi-bazilika.html>
- INT-04.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 25.) *HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Térképek*
Forrás: <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/>
- INT-05.** (Letöltés dátuma: 2023. 04. 29.) *Székesfehérvár, Szűz Mária-prépostság temploma, archív alaprajzok*
Forrás: <https://muvtor.btk.ppke.hu/romanika/szfv1.htm>

- INT-06.** (Letöltés dátuma: 2023. 04. 29.) *A város 1740-ben; Szent István Király Múzeum Üvegnegatív Gyűjteménye*
Forrás: https://mandadb.hu/tetel/560588/A_varos_1740ben
- INT-07.** (Letöltés dátuma: 2023. 04. 29.) *Habsburg Birodalom Harmadik Katonai Felmérése*
Forrás: <https://maps.arcanum.com/hu/map/thirdsurvey25000/?layers=129&bbox=2043865.0501056253%2C5971594.929991367%2C2055932.5459461473%2C5975923.176718016>
- INT-08.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 20.) *A székesfehérvári királysírok légi fotón*
Forrás: https://www.legifoto.com/magyar/oldalak/a_szekesfehervari_kiralysirok_legi_foton/?rewrite=oldalak/a_szekesfehervari_kiralysirok_legi_foton/
- INT-09.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 31.) *E-Közmű*
Forrás: <https://www.e-epites.hu/e-kozmu>
- INT-10.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Coronations in Europe*
Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Coronations_in_Europe
- INT-11.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Krakkói Charta 2000*
Forrás: <https://epiteszforum.hu/krakkoi-charta-2000>
- INT-12.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Reconstruction in architecture and monument preservation*
Forrás: <https://www.romoe.com/en/conservation/reconstruction/>
- INT-13.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Frauenkirche, Construction chronicle*
Forrás: <https://www.frauenkirche-dresden.de/rebuilding-chronicle>
- INT-14.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *A Mátyás-templom története*
Forrás: <https://matyas-templom.hu/templom-tortenete>
- INT-15.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Hohenschwangau Castle*
Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Hohenschwangau_Castle
- INT-16.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *BASILICA OF SIPONTO*
Forrás: <https://www.architonic.com/en/project/edoardo-tresoldi-basilica-of-siponto/5105163>
- INT-17.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Ancient and medieval architecture – Toszek Castle*
Forrás: <https://medievalheritage.eu/en/main-page/heritage/poland/toszek-castle/>
- INT-18.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Mária Magdolna Torony*
Forrás: <https://www.budatower.hu/latnivalok/#maria-magdolna-torony>
- INT-19.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Szent Mihály Altemplom, Vác*
Forrás: <https://www.utazzitthon.hu/latnivalo/vac/szent-mihaly-altemplom-24054>
- INT-20.** (Letöltés dátuma: 2023. 10. 16.) *Keszthelyi várkert*
Forrás: <https://keszthely.hu/szabadido/varkert/>

Ábrajegyzék:

- 1. ábra:** Az Árpád-kori települési szerkezet
Saját szerkesztés, forrás: MEK (INT-02)
- 2. ábra:** A koronázó bazilika a 11. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03
- 3. ábra:** A koronázó bazilika a 13. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03
- 4. ábra:** A koronázó bazilika a 14. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03
- 5. ábra:** A koronázó bazilika a 15. században
Saját szerkesztés; forrás: INT-03
- 6. ábra:** A koronázó bazilika építési korszakai
Forrás: Saját készítésű ábra Szabó Zoltán rajza alapján (INT-03)
- 7. ábra:** 1698-as váralaprajz
Forrás: Hungaricana (INT-04)
- 8. ábra:** 1712-es prépostsági alaprajz
Forrás: INT-05
- 9. ábra:** A bazilika alaprajza a prépostságéra ráhelyezve
Saját szerkesztés
- 10. ábra:** Werner 1730-as metszete Székesfehérvárról
Forrás: mandabd (INT-06)
- 11. ábra:** A város 1698-ban
Forrás: Hungaricana (INT-04)
- 12. ábra:** A város 1738-ban
Forrás: Hungaricana (INT-04)
- 13. ábra:** A város 1797-ben
Forrás: Hungaricana (INT-04)
- 14. ábra:** A püspöki palota épülete az 1826-os térképen
Forrás: Hungaricana (INT-04)
- 15. ábra:** A város 1826-ban
Forrás: Hungaricana (INT-04)
- 16. ábra:** A város 1882-ben
Forrás: Magyarország harmadik katonai felmérése (INT-07)

- 17. ábra:** A város 1938-ban
Forrás: Hungaricana (INT-04)
- 18. ábra:** Első tervfázis
Forrás: Lővei, 2001
- 19. ábra:** Második tervfázis
Forrás: Lővei, 2001
- 20. ábra:** Harmadik tervfázis
Forrás: Lővei, 2001
- 21. ábra:** Az 1995-ös Nemzeti Emlékhely program tervpályázata
Forrás: Oltai, 2000
- 22. ábra:** Helyszínelés és források feldolgozásával készült saját szerkesztésű alaprajz
Alaptérkép: Google Earth; Oltai, 2000; INT-08
- 23. ábra:** A tervezői elképzelés funkciósémája
Saját szerkesztés; forrás: Oltai, 2000
- 24. ábra:** A jelenlegi állapot funkciósémája
Saját szerkesztés
- 25. ábra:** A romkert területi egységei
Saját szerkesztés
- 26. ábra:** A teljes utca térmetszete
Saját szerkesztés
- 27. ábra:** A térfalak rendszere
Saját szerkesztés
- 28. ábra:** A terület kapcsolatrendszere
Saját szerkesztés
- 29. ábra:** Jellemző megközelítési irányok
Saját szerkesztés; alaptérkép: e-közmű (INT-09)
- 30. ábra:** A belváros látványának lezárása
Saját szerkesztés; alaptérkép: e-közmű (INT-09)
- 31. ábra:** A főtér jelenlegi látványa
Saját készítésű fotó
- 32. ábra:** A főtér látványa a bazilikával
Saját szerkesztés
- 33. ábra:** A városszövetben betöltött helyzet konfliktusai
Saját szerkesztés

34. ábra: A romterület konfliktusai

Saját szerkesztés

35. ábra: Műszaki állapot konfliktusai

Saját szerkesztés

36. ábra: Saját asszociáció a romkert karakterére

Forrás: Google forms

37. ábra: Javasolt funkciók eloszlása

Forrás: Google forms

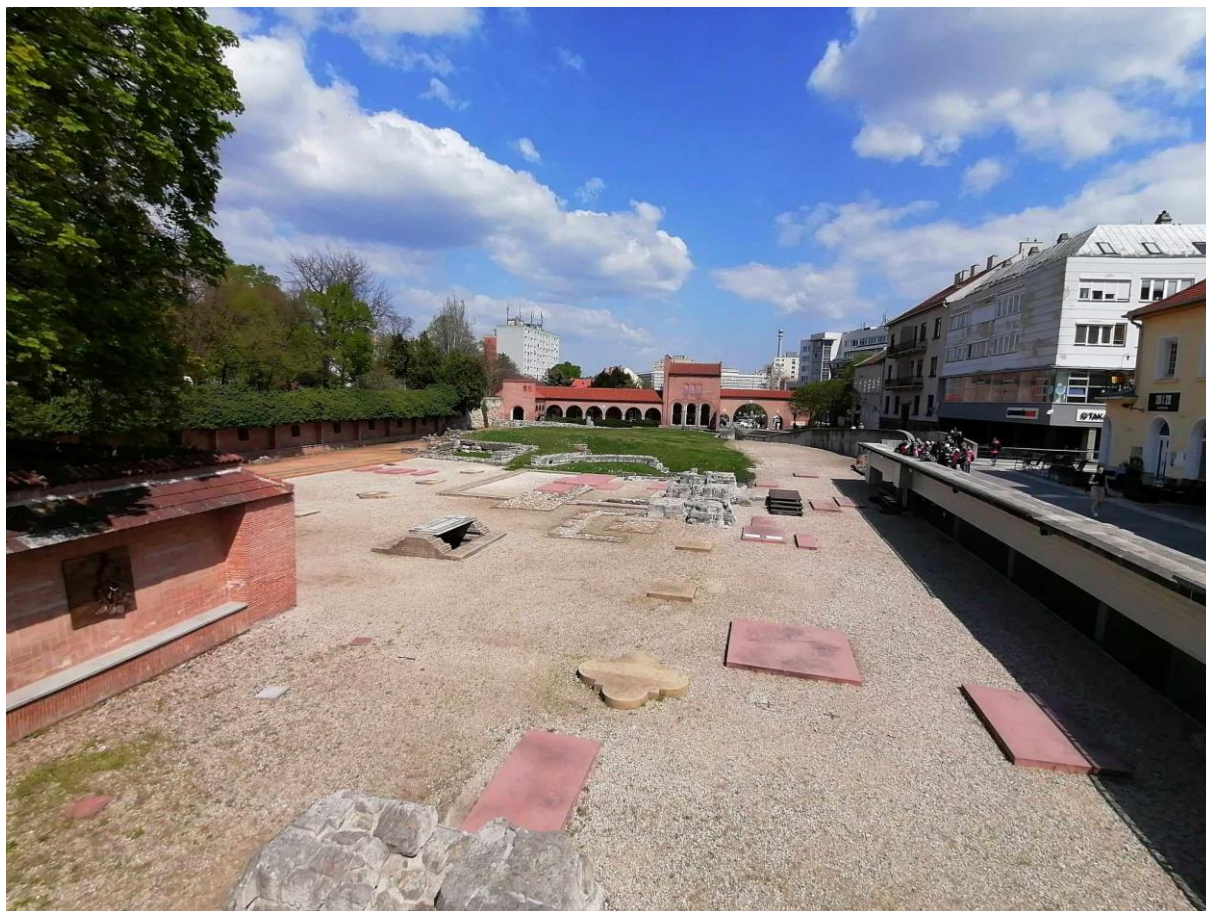
38. ábra: Részleges rekonstrukció javaslati koncepciója

Saját szerkesztés

39. ábra: Romokból szabadtér javaslati koncepciója

Saját szerkesztés

Mellékletek:

1. melléklet: A székesfehérvári romkert a pipó-torony felől;
Saját fotó, 2023. 04. 20.

Kód	Megnevezés	Csoport	Típus
KR1	Rácsos folyóka	Koronázó tér	Műszaki elem
KR2	Vasbeton támfal (déli mellékhajón)	Koronázó tér	Építmény
KR3	Vasbeton híd	Koronázó tér	Építmény
KR4	Ledkijelzős információs tábla	Koronázó tér	Kiállítási tárgy
KR5	Vasbeton támfal (Mátyás-kápolna déli falán)	Koronázó tér	Építmény
KR6	Lépcsőkar	Koronázó tér	Építmény
KR7	Padsor	Koronázó tér	Szabadtéri elem
KR8	Aba-Novák Vilmos szobra	Koronázó tér	Szabadtéri elem
KR9	Transzformátorház	Koronázó tér	Műszaki elem
KR10	Boltíves hármaskapuzat	Koronázó tér	Építmény
KR11	Emléktábla	Koronázó tér	Kiállítási tárgy
Á1	Jegypénztár	Árkádsoros kiállítás	Szabadtéri elem
Á2	Információs táblák	Árkádsoros kiállítás	Kiállítási tárgy
Á3	Szent István szarkofágja	Árkádsoros kiállítás	Kiállítási tárgy
Á4	Aba-Novák szekká	Árkádsoros kiállítás	Kiállítási tárgy
Á5	Íves kapuzatos bejárat	Árkádsoros kiállítás	Építmény

KSZ1	Padsor	Koszorúzási tér	Szabadtéri elem
KSZ2	Oszloptöredék	Koszorúzási tér	Szabadtéri elem
KSZ3	Oszloptöredék	Koszorúzási tér	Szabadtéri elem
KSZ4	Biztonsági kamera	Koszorúzási tér	Műszaki elem
KSZ5	Osszáríum	Koszorúzási tér	Szabadtéri elem
KSZ6	Vasbeton támfal (Mátyás-kori apszison)	Koszorúzási tér	Építmény
M1	Fülkés kerítés	Mátyás-kápolna romterülete	Építmény
M2	Észak-keleti toronyrom	Mátyás-kápolna romterülete	Rom
M3	Északi kápolnák romjai	Mátyás-kápolna romterülete	Rom
M4	Mátyás kápolna falainak romja	Mátyás-kápolna romterülete	Rom
M5	Középkori várfal romja	Mátyás-kápolna romterülete	Rom
M6	Román-kori apszis romja	Mátyás-kápolna romterülete	Rom
M7	Gyepes rézsű	Mátyás-kápolna romterülete	Szabadtéri elem
M8	Magyar királyok galériája	Mátyás-kápolna romterülete	Kiállítási tárgy
F1	Északi mellékhajtó alaprajzi bemutatása	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Kiállítási tárgy
F2	Északi pillérsos alaprajzi bemutatása	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Kiállítási tárgy
F3	Szent István sírhelyét szimbolizáló építmény	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Kiállítási tárgy
F4	Szentélyrekesztő alaprajzi bemutatása	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Kiállítási tárgy
F5	Déli pillérsor alaprajzi bemutatása	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Kiállítási tárgy
F6	III. Béla sírhelyét szimbolizáló vöröskő fedlap	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Kiállítási tárgy
F7	Szent Imre sírhelyét szimbolizáló vöröskő fedlap	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Kiállítási tárgy
F8	Déli pillérek romjai	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Rom
F9	Kálmán-kori kápolnák romjai	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Rom
F10	Fahíd	Főhajók és mellékkápolnák romterülete	Szabadtéri elem
A1	Altemplom üvegtetői	Altemplom	Építmény
A2	Nagy-Lajos sírkápolnájának romjai	Altemplom	Rom
A3	Altemplom kiállítás	Altemplom	Kiállítási tárgy
P1	Vasbeton támfal (Pipó tornyon)	Pipó torony felépítménye	Építmény
P2	Emléktábla	Pipó torony felépítménye	Kiállítási tárgy
P3	Országzászló	Pipó torony felépítménye	Szabadtéri elem

2. melléklet: (fent) A romkert főbb objektumainak összefoglaló táblázata

Saját szerkesztés

3. melléklet: Alaprajzi megjelenítés műromokkal
Saját fotó, 2023. 10. 15.

4. melléklet: Alaprajzi megjelenítés
eltérő anyaghasználattal
Saját fotó, 2023. 10. 15.

5. melléklet: Romterületre rányúló épület (jobbra)
Saját fotó, 2023. 10. 15.

6. melléklet: A romterület gyepes rézsűje
Saját fotó, 2023. 10. 15.

7. melléklet: A Szent István Mauzóleum épülete; Saját fotó, 2023. 10. 15.

Sorszám	Konfliktus megnevezése	Kategória	Konfliktus típus
1.	Rossz állapotú vasbeton korlát vizuális rombolása + kilátás takarása	Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai	Vizuális konfliktus
2.	Szükségesnél szűkebb útszélesség	Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
3.	Funkciótlan útkihagyás a kápolnák felett	Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
4.	Városi szabadtérrendszerből elzártaság	Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
5.	Kovácsoltvas kerítés zárása az ideális útvonalban	Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
6.	Szent István Mauzóleum rossz megközelítése, kihangsúlyozatlansága	Városszövetben betöltött helyzet konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
7.	Információközlés, jelzett haladási irány hiánya	Romterület konfliktusai	Hiány konfliktus
8.	Bazilika alaprajzi elrendezésének töredékekre való szétesése	Romterület konfliktusai	Vizuális konfliktus
9.	Új építések nem eredetiségére való felhívás hiánya	Romterület konfliktusai	Hiány konfliktus
10.	Monofunkciós terület	Romterület konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
11.	WC hiánya	Romterület konfliktusai	Hiány konfliktus
12.	Kukák hiánya	Romterület konfliktusai	Hiány konfliktus
13.	Kihasználatlan erőforrások	Romterület konfliktusai	Hiány konfliktus
14.	Kihangsúlyozatlan főtengely	Romterület konfliktusai	Vizuális konfliktus
15.	Árkádsortól nyugatra lévő kis terület rész funkciótlansága	Romterület konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
16.	Pénztárkassza rossz elhelyezése	Romterület konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
17.	Királyok galériájának szegényes bemutatása, magyarázata	Romterület konfliktusai	Hiány konfliktus
18.	Romterületre felvezető lépcső előtti terület túlzott beszűkülése	Romterület konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
19.	Korábbi gyepfelület helyett szórt kavics	Romterület konfliktusai	Hiány konfliktus
20.	Alaprajzot megjelenítő fehérmezskő elerodáltsága	Műszaki állapot konfliktusai	Állapot konfliktus
21.	Burkolat erodálódás	Műszaki állapot konfliktusai	Állapot konfliktus
22.	Akadálymentesített rámpa rossz állapot miatti lezárása	Műszaki állapot konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus
23.	Szórt burkolat gyomosodása	Műszaki állapot konfliktusai	Állapot konfliktus
24.	Leszerelt védetető rögzítési pontjainak kijavíthatatlansága	Műszaki állapot konfliktusai	Állapot konfliktus
25.	Altemplom használhatatlan állapot miatti lezártsága	Műszaki állapot konfliktusai	Funkcionális/strukturális konfliktus

8. melléklet: A romkert konfliktusait összefoglaló táblázat; Saját szerkesztés

A székesfehérvári romkert szellemi öröksége

Borbás András vagyok, a Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem negyedéves tájépítész hallgatója. Szakdolgozatomban a Székesfehérvári romkert szellemi súlyát, és fejlesztési lehetőségeit vizsgálom.

Kérem, ha érdekli a téma, segítse munkámat ennek a kérdőívnek a kitöltésével, amelynek célja a lakosság romkerthez fűzött viszonyának felmérése, valamint a lakossági vélemény feltárása a téma kapcsán.

A kitöltés anonim és körülbelül 5 percet vesz igénybe. Előre is köszönöm a segítségét!

* Indicates required question

1. Életkora *

2. Ön ismeri a székesfehérvári romkertet? *

Mark only one oval.

- Igen
 Nem

3. Milyen formában járt a romkertben? *

Mark only one oval.

- Nem jártam még
 Kívülről láttam mikor elsétáltam előtte
 Jártam a romkert területén belül is (Szent István múzeum)

4. Tudja, hogy a romkertben melyik épületnek a romja található? (Ha igen, nevezze * meg)

6. Ön szerint 5-ös skálán mennyire lehettek igazak az alábbi állítások a romkert területén lévő egykori épületegyüttesre: *

Mark only one oval per row.

	1	2	3	4	5
Szakraális (szent) hely	☐	☐	☐	☐	☐
Érdekes turisztikai látványosság	☐	☐	☐	☐	☐
Az ország központja	☐	☐	☐	☐	☐
Nemzeti fontosságú épület	☐	☐	☐	☐	☐
A város nevezetessége, büszkesége	☐	☐	☐	☐	☐
Kihasználhatlan terület	☐	☐	☐	☐	☐
*Csak egy épület	☐	☐	☐	☐	☐

7. Milyen gyakran állt már meg a romkert előtt időzni? *

Mark only one oval.

- Soha
 Egyszer-kétszer, amíg észre nem vettem mindent amit lehetett
 Jó pár alkalommal, akár hosszabb ideig is
 Rendszeresen, vagy akár mindig ha éppen ráérek

8. Ha szokott a romkertenél időzni, kérem nevezze meg egy-két mondatban, hogy ezen alkalmakkor mi vonzotta oda! (bekategorizálni, kördiagram)

5. Ön szerint 5-ös skálán mennyire igazak az alábbi állítások a romkert jelenlegi állapotára: *

Mark only one oval per row.

	1	2	3	4	5
Szakraális (szent) hely	☐	☐	☐	☐	☐
Érdekes turisztikai látványosság	☐	☐	☐	☐	☐
Szép városi szabadtér	☐	☐	☐	☐	☐
Élő történelmi emlékhely	☐	☐	☐	☐	☐
A város nevezetessége, büszkesége	☐	☐	☐	☐	☐
Kihasználhatlan terület	☐	☐	☐	☐	☐
*Csak egy rom	☐	☐	☐	☐	☐

9. Amennyiben járt már a romkertben belül, kérem árulja el, hogy érdekesnek találta-e, valamint nevezze meg, hogy mi volt az melyet annak talált! (bekategorizálni, kördiagram)

10. Ön szerint mennyire kielégítő a romkert jelenlegi állapota? (szellemi súlyát, városban betöltött szerepét, vizuális állapotát tekintve) *

Mark only one oval.

	1	2	3	4	5
Mélt ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Abszolút kielégítő					

11. Kérem jellemezze saját szavaival a romkert karakterét pár szóban! (mindmap) *

12. Röviden fejtse ki hogy Ön szerint mitől, vagy mitől nem tekinthető a romkert szakraális (szent) helynek!

13. Ön hallott a városigazgatás 2031/2038-as Nemzeti Emlékhely fejlesztési elképzeléseiről? *

Mark only one oval.

- Igen
 Nem

14. Ön mit javasolna a romkert sorsát illetően? Az alábbi opciók közül válasszon egyet! *

Mark only one oval.

- Az eredeti épület rekonstrukcióját
- Az eredetitől eltérő szakrális épület létesítését
- Városi (szakrális/nemzeti) szabadtér létesítését
- Látványosabb kiállítóhely létesítését
- Karbantartási, és minimális fejlesztési munkákat
- Népszerűsítés, és ismeretterjesztés fejlesztését
- A romok, és a kert "eredeti" (mostani) állapotában hagyását
- Romkert beépítését lakóházakkal, irodaházakkal stb.
- Egyéb

15. Ha az előző kérdésnél az "egyéb" opciót választotta, kérem nevezze meg személyes javaslatát!

16. Ön szerint mi a fontosabb? *

A - A belváros meglévő épületei, vagy
B - Az egykori (már nem álló) történelmi fontosságú épületek

Mark only one oval.

- A
- B

17. Végezetül, nevezzen meg pár dolgot, (területhez illeszkedő funkciókat) melyek létesülése által érdekesebbnek, vagy kecsgetetőbbnek találná a romkertet!

This content is neither created nor endorsed by Google.

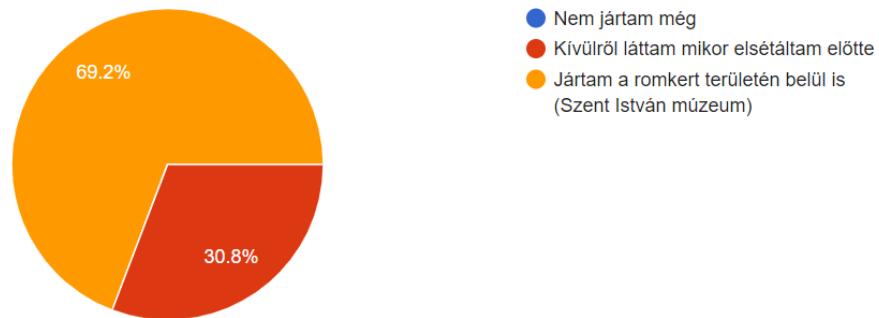
Google Forms

9. melléklet: A résztvevők által kitöltött kérdőív; Google forms

Milyen formában járt a romkertben?

26 responses

 Copy

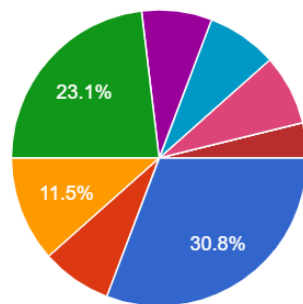

10. melléklet: A kérdőív 3. kérdésének eredményei; Google forms

Ön mit javasolna a romkert sorsát illetően? Az alábbi opciók közül válasszon egyet!

 Copy

26 responses

- Az eredeti épület rekonstrukcióját
- Az eredetitől eltérő szakrális épület létesítését
- Városi (szakrális/nemzeti) szabadtér l...
- Látványosabb kiállítóhely létesítését
- Karbantartási, és minimális fejlesztési...
- Népszerűsítés, és ismeretterjesztés fe...
- A romok, és a kert "eredeti" (mostani)...
- Romkert beépítését lakóházakkal, irod...
- Egyéb

12. melléklet: A kérdőív 14. kérdésének eredményei; Google forms

12. melléklet: Hohenschwangau vára
Forrás: INT-15

13. melléklet: A Siponto-i Bazilika installációja
Forrás: INT-16

NYILATKOZAT

BORBÁS ANDRÁS (név) (hallgató Neptun azonosítója: **PO1ZRG**) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre **javaslom** / **nem javaslom**².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem**^{*3}

Kelt: 2023. év 11. hó 06. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függelék: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréseiről és eredetiségéről

A hallgató neve: BORBÁS ANDRÁS
A Hallgató Neptun kódja: PO1ZRG
A dolgozat címe: SZAKRÁLIS TÉR - A SZÉKESFEHÉRVÁRI RÖMKERT
ÖRÖKSÉGE TÁJÉPÍTÉSZ SZEMMEL
A megjelenés éve: 2023.
A konzulens intézetének neve: TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSZKERTÉSZETI
A konzulens tanszékének a neve: KERTMŰVÉSZETI ÉS KERTEPÍTÉSZETI

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitóri rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitóri rendszerében.

Kelt: 2023 év 11 hó 06 nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.